

Comhairle mu Fhoghlam Gàidhlig

An Gearran 2015



Ag atharrachadh beatha dhaoine tro ionnsachadh



CLAR-INNSE

EARRANN	CUSPAIR	TAOBH-DUILLEIG
1	Ro-ràdh	3
2	Foghlam Gàidhlig: reachdas	4
3	Foghlam Gàidhlig: poileasaidh	6
4	Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig (GME)	8
5	GME: ag obair còmhla ri pàrantan	13
6	GME: ionnsachadh proifeiseanta fad dhreuchd	14
7	GME: làn-bhogadh	16
8	GME: an ìre-bogaidh (P3/P4 suas)	21
9	GME: ìrean àrd-sgoile	23
10	GME: a' leasachadh fileantachd, cànan, gràmar agus briathrachas	32
11	GME: a' gluasad air adhart	34
12	GME: Modh-obrach 1+2 a thaobh Ionnsachadh Cànan	35
13	GME: feallsanachd airson Gàidhlig	36
14	GME: luchd-ionnsachaidh le feumalachdan a-bharrachd	38
15	Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig(GLE)	40
16	GLE: curraicealam 3-18 (a' gabhail a-steach Modh-obrach 1+2)	41
17	Ag ionnsachadh mu chànan is mu chultar na Gàidhlig	46

1. Ro-ràdh

1.1 Tha a' Chomhairle seo a' toirt seachad fiosrachadh cudromach mun cho-theacsa nàiseanta, agus a' toirt mion-chunntas air a' mhodh-cleachdaidh as fheàrr gus taic a thoirt do luchd-obrach is ùghdarrasan ionadail ann a bhith a' measadh agus a' planadh airson leasachadh ann am Foghlam Gàidhlig.

1.2 Tha a' Chomhairle seo stèidhichte air fianais bho sgrùdaidhean, lèirmheasan agus fèin-mheasadh dearbhte, a' dèiligeadh ris a h-uile earrann de dh'Fhoghlam Gàidhlig; agus obair eile le measgachadh de luchd-ùidh thar an ama 2012-14. Cleachdaidh Foghlam Alba a' Chomhairle ann an sgrùdaidhean; gus taic a thoirt do chonaltradh is ionnsachadh proifeiseanta an uair a thathar a' dèiligeadh ri proifeiseantaich; agus mar chlàr-ghnìomh an uair a thathar a' conaltradh ri com-pàirtichean.

1.3 Tha Foghlam Alba dealasach a thaobh a bhith ag obair ann an com-pàirteachas le luchd-ùidh gus solair de dh'àrd-chàileachd fhaighinn airson Foghlam Gàidhlig. Is e na prìomh raointean air an tèid fòcas a chur: am feum a th' ann air a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil tidsearan ann leis na teisteanasan iomchaidh, agus air stòrasan gus taic a thoirt do dh' ionnsachadh is do theagasg. Leanar air adhart ag ùrachadh 's a' cur ris a' Chomhairle thar ùine. Leanaidh Foghlam Alba air adhart a' cur fiosrachadh mun Ghàidhlig ri Parentzone gus am bi fios aig pàrantan dè bu chòir dhaibh a bhith a' sùileachadh bho Fhoghlam Gàidhlig.

1.4 Tha am Plana Gàidhlig aig Foghlam Alba, *A' cruthachadh àm ri teachd àrd-amasach airson Foghlam Gàidhlig*, a' mìneachadh gu bheil trì pàirtean eadar-cheangailte ann am Foghlam Gàidhlig. Is iad sin:

- Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig (GME);
- Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig (GLE); agus
- Ag Ionnsachadh mu Chànan is mu Chultar na Gàidhlig (LAGC) mar phàirt de dhearbh-aithne na h-Alba.

2. Foghlam Gàidhlig: reachdas

2.1 Tha reachdas agus ceumannan air a bhith air an cur an àite a tha air leudachadh 's air neartachadh a dhèanamh air leasachadh Foghlam Gàidhlig. Tha iad sin a' gabhail a-steach: **Achd an Fhoghlaim (Alba) 1980; Riaghailtean Tabhartasan Sònraichte**; agus **Achd Inbhean ann an Sgoiltean na h-Alba 2000**. Tha Achd 2000 a' toirt còir do phàrantan an clann oideachadh a rèir am miann fhèin.

2.2 Ghabh Comhairle na h-Eòrpa ris **A' Chlàr Eòrpach airson Cànanan Roinneil no Mion-Chànanan** ann an 1992 gus a bhith a' dìon 's ag adhartachadh mion-chànanan dùthchasach na h-Eòrpa. Tha an Clàr ag amas air a bhith a' dèanamh cinnteach gum bi cànanan roinneil no mion-chànanan air an cleachdadh ann am foghlam agus anns na meadhanan, a bhith a' leigeil air adhart 's a' brosnachadh an cleachdadh ann an co-theacsaichean laghail is riaghlaidh, ann am beatha eaconamach is sòisealta, airson tachartasan cultarail agus ann an iomlaidean thar chrìochan. Chuir Riaghaltas na RA an ainm ris a' Chlàr ann an 2000 agus dhaingnich iad e ann an 2001 a thaobh na Gàidhlig is Albais. Tha an Clàr a' cur an cèill sreath de dh'òchd phrionnsabalan is amasan bunaiteach a thathar a' moladh dha na stàitean a chur an ainm ris a' chleachdadh airson a bhith a' stèidheachadh am poileasaidhean, an reachdas 's am modhan-cleachdaidh, agus a thathar a' meas mar a bhith a' tabhann an fhrèama riatanach a thaobh a bhith a' gleidheadh nan cànanan sin.

2.3 Tha **Achd na Gàidhlig (Alba) 2005** ag amas air a bhith a' daingneachadh inbhe na Gàidhlig mar chànan oifigeil ann an Alba, le inbhe a tha co-ionann ris a' Bheurla. Tha an t-Achd a' togail air ceumannan a th' ann a cheana gus taic a thoirt do chòraichean na Gàidhlig is do mhion-chànanan eile, a' gabhail a-steach: Foirgheall nan Nàiseanan Aontaichte mu Chòraichean Dhaoine le buntanas ri Mion-chuidean Nàiseanta no Cinneachail, Cràbhach agus Cànanaich (1992); An Clàr Eòrpach aig Comhairle na h-Eòrpa airson Cànanan Roinneil no Mion-chànain (1992); Frèam-obrach Gnàthas Dion Mion-chuid Nàiseanta (1995); is clasaichean co-cheangailte ris a' Ghàidhlig ann am foghlam, na meadhanan, cùirtean sìobhalta agus reachdas croitearachd, pàrlamaidean na RA agus na h-Alba.

2.4 Fo Achd 2005, tha dleastanas aig Bòrd na Gàidhlig a bhith ag adhartachadh agus a' furastachadh cleachdadh is tuigse air cànan, cuide ri foghlam is cultar na Gàidhlig. Fon Achd, feumaidh Bòrd na Gàidhlig Plana Cànain Nàiseanta Gàidhlig ullachadh gach còig bliadhna, agus a chur gu Ministearan na h-Alba. Mar sin, tha seasamh laghail aig Plana Cànain Nàiseanta na Gàidhlig. Tha e a' comharrachadh nam prìomhachasan as cudromaich do dh'Alba gus stèidh thèarainte a thoirt dhan Ghàidhlig san àm ri teachd le meudachadh san àireamh de dhaoine a bhios ga cleachdadh mar chànan conaltraidh. Mar phàirt de dhleastanas ann a bhith a' cur Plana Cànain Nàiseanta Gàidhlig an cèill, tha Bòrd na Gàidhlig ann an com-pàirteachas le ùghdarrasan air Ro-innleachd Nàiseanta airson Foghlam Gàidhlig ullachadh. Tha Bòrd na Gàidhlig cuideachd a' toirt taic do dh'ùghdarrasan ionadail ann a bhith ag ullachadh 's a' cur an sàs Planaichean Gàidhlig. Faodaidh Bòrd na Gàidhlig stiùireadh ullachadh is a chur gu Ministearan na h-Alba mu sholair Foghlam Gàidhlig agus a thaobh leasachadh a leithid sin de sholair.

2.5 Is e prìomh adhbhar **Achd Co-chomhairleachaidh Sgoiltean (Alba) 2010** a bhith ag ùrachadh 's a' neartachadh nan cleachdaidhean agus nam modhan-obrach co-chomhairleachaidh reachdail a bhios ùghdarrasan ionadail a' cur an sàs an uair a bhios iad a' dèiligeadh ri molaidhean a thaobh dùnadh sgoiltean agus atharrachaidhean mòra eile an lùib sgoiltean. Tha an t-Achd cuideachd a' sònrachadh gum feumar comhairle a ghabhail bho Bhòrd na Gàidhlig an uair a tha moladh a' toirt buaidh air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, a leithid suidheachadh far a bheilear a' dol a thòiseachadh air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig no an uair a thathar a' dol ga sgur, no an uair a bhios atharrachadh air sgìre-sgoile a bheir buaidh air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

2.6 Tha na **Riaghailtean airson Riatanasan a thaobh Ionnsachadh agus Leasachadh Coimhearsnachd 2013** a' ciallachadh gum feum gach ùghdarras ionadail plana trì bliadhnaile a leasachadh a chuireas an cèill mar a thèid ionnsachadh agus Leasachadh Coimhearsnachd a libhrigeadh. Feumaidh ùghdarrasan ionadail comhairle a chur ri com-pàirtichean ann a bhith ag ullachadh nam planaichean sin, a' toirt fianais air measadh air feum, a' gabhail a-steach feumalachdan dhaoine òga. Bidh a' chiad phlana den t-seòrsa seo suidhichte mun t-Sultain 2015.

2.7 Tha **Achd na Cloinne agus nan Daoine Òga (Alba) 2014** ag amas air a bhith a' meudachadh an t-solair a thaobh tràth-ionnsachadh agus cùram chloinne gus builean a leasachadh a thaobh cloinne, gu sònraichte iadsan bho shuidheachaidhean mì-leasaichte; gus taic a thoirt do phàrantan a bhith ag obair, tèarainteachd eaconamach a thoirt dhan teaghlachan agus slighean a-mach à cion-cosnadh is bochdainn; agus gus taic a thoirt do phàrantan le cosgaisean tràth-ionnsachaidh agus cùram chloinne. Tha an t-Achd 's an stiùireadh reachdail a tha na cois cuideachd a' buntainn ri tràth-ionnsachadh is cùram chloinne, cùram làitheil is cùram taobh a-muigh na sgoile a tha ri fhaotainn tro mheadhan na Gàidhlig mar phàirt de dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

2.8 Tha **Am Prògram airson Riaghladh (Samhain 2014)** aig Riaghaltas na h-Alba ag innse gun toir Riaghaltas na h-Alba a-steach Bile Foghlaim a chuireas air adhart còraichean chloinne is phàrantan, a' gabhail a-steach chòraichean a thaobh Foghlam Gàidhlig. Bheir am Bile Foghlaim barrachd adhartais air taic Riaghaltas na h-Alba airson Foghlam Gàidhlig agus a dhealas ann a bhith ag aithneachadh, a' toirt spèis do agus ag adhartachadh còraichean chloinne is phàrantan. Gu sònraichte, nì am Bile ullachadh a thaobh còir air, agus àrdachadh air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig ann an sgoiltean. O chionn ghoirid, tha Riaghaltas na h-Alba air co-chomhairleachadh a chrìochnachadh mun reachdas ùr a tha seo. Dh'fhaodadh, mar thoradh air seo, gum foillsich Riaghaltas na h-Alba stiùireadh reachdail mu Foghlam Gàidhlig. Thathar a' sùileachadh gum bi A' Chomhairle seo, agus obair eile a chaidh a dhèanamh le Foghlam Alba, a' toirt taic do bhith a' cruthachadh stiùireadh reachdail sam bith air Foghlam Gàidhlig.

3. Foghlam Gàidhlig: poileasaidh

3.1 Tha an **Curraicealam airson Sàr-mhathais** ag amas air a bhith a' toirt gu buil atharrachadh air foghlam ann an Alba le bhith a' tabhann curraicealam bho 3-18 a tha nas rianaile, nas sùbailte agus nas beartiche. Tha an curraicealam a' gabhail a-steach iomlanachd nam fèin-fhiosrachaidhean a th' air an dealbh airson na cloinne agus nan daoine òga ge bith càite a bheil iad air an oideachadh. Ann a bhith a' cur a' Churraicealam airson Sàr-mhathais an cèill feumaidh e leantainn air adhart gu fèin-fhiosrachaidhean de dh'àrd-chàileachd a thaobh a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig agus ag ionnsachadh tron Ghàidhlig. Tha leasachadh nan ceithir chomasan cuideachd na fheart chudromach airson na Gàidhlig. Tha sinn ag oideachadh dhaoine òga gu bhith nan luchd-ionnsachaidh soirbheachail gus an coilean iad aig ìre cho àrd 's a ghabhas a bhith nan saoranaich chunntachail a bhios a' com-pàirteachadh ann 's a' cur gu h-èifeachdach ris a' chomann aca 's a bhith nan daoine òga misneachail is cinnteach asta fhèin aig a bheil sgilean, luachan agus comas cuideachadh a thoirt seachad.

3.2 Tha **Leasachadh Sgioba-obrach Òga na h-Alba** a' leantainn air adhart le bhith a' leasachadh na h-ìre as sine, ***Insight*** agus **Aontaichean Ghnìomhan 16 plus** a' toirt chothroman ùra do sgoiltean, colaistean, gnothachasan, Leasachadh Sgìlean Alba a bhith a' co-obrachadh gu h-èifeachdach gus ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig a leudachadh le co-thàthadh bhon fhoghlam fharsaing choitcheann chun na h-ìre as sine. Tha an ìre as sine den Churraicealam airson Sàr-mhathais gu mòr an urra ri bhith ag obair ann an com-pàirteachas èifeachdach le raon de luchd-solair ann an raon de shuidheachaidhean ionnsachaidh. Tha dreuchd chudromach aig ionnsachadh agus Leasachadh Coimhearsnachd agus aig an earrann obair-òigridh sa Churraicealam airson Sàr-mhathais. Tha iad nan com-pàirtichean libhrigidh cudromach, a' tabhann chothroman luachmhor do dhaoine òga airson ionnsachadh is leasachadh pearsanta, anns an sgoil agus taobh a-muigh na sgoile.

3.3 Tha an aithisg ***Ionnsachadh Cànan an Alba: Modh-obrach 1+2*** a' cur an cèill frèam àrd-amasach airson a bhith a' libhrigeadh ionnsachadh cànan ann an sgoiltean na h-Alba. Tha i a' toirt dealbh air frèam airson ionnsachadh stèidhichte air a' chànan mhàthaireil agus air dà chànan a thuilleadh air sin san fhoghlam fharsaing choitcheann a bhios a' dol air adhart gu duaisean is teisteanasan aig an ìre as sine. Tha an dà chuid Gàidhlig Luchd-ionnsachaidh agus Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig aig teis-mheadhan an fhrèama seo.

3.4 Tha buidhnean-òigridh nam prìomh chom-pàirtichean ann a bhith a' toirt air adhart ionnsachadh airson seasmhachd, a bhios a' gabhail a-steach ionnsachadh a-muigh, foghlam leasachadh seasmhach agus saoranachd chruinneil. Tha an aithisg ***Ionnsachadh airson Seasmhachd***¹ ag amas air a bhith a' togail nan luachan, nam beachdan, an eòlais, nan sgìlean 's a' mhisneachd a dh'fheumar gus cleachdaidhean a leasachadh agus a thighinn gu co-dhùnaidhean a bhios co-fhreagarrach ri comann a tha seasmhach is co-ionann.

¹ [Ionnsachadh airson Seasmhachd](#) (Riaghaltas na h-Alba Dùbhlachd 2012)

3.5 Tha fòcas aig **Ginealaichean ag Obair Còmhla**² air cleachdadh eadar-ghinealach a tha in-ghabhalach, a' togail air na stòrasan deimhinneach as urrainn do dhaoine òga is aosta a thoirt do chàch a chèile agus don choimhearsnachd san fharsaingeachd. Is urrainn do bhuidhnean òigridh is do dhaoine òga barrachd cleachdaidh den Ghàidhlig a chur air adhart eadar ghinealaichean agus a bhith a' cur ri bhith a' togail suas ionnsachadh a tha nas co-thàthaichte.

3.6 Tha am **Prògram airson Riaghladh (Samhain 2014)** aig Riaghaltas na h-Alba a' mìneachadh dealas a thaobh a bhith a' leantainn air adhart a' toirt taic làidir don Ghàidhlig, tro thaic do dh'Fhoghlam Gàidhlig, do chraoladh Gàidhlig is do na h-ealain Ghàidhlig. Tha Riaghaltas na h-Alba ag aithneachadh gur e an t-aon dòigh air àm ri teachd a bhios seasmhach airson na Gàidhlig ann an Alba a dhèanamh tèarainte, a bhith a' meudachadh nan àireamhan de dhaoine a tha ag ionnsachadh, a' bruidhinn agus a' cleachdadh a' chànain, agus tha àite cudromach aig Foghlam Gàidhlig gu sònraichte ann a bhith a' coileanadh an amais seo. Tha fàs misneachail air a bhith ann a thaobh na Gàidhlig aig ìre nan tràth bhliadhnaichean 's nam bun-sgoiltean ann an cuid de dh'àiteachan agus chlàr an Cunntas-sluaigh ann an 2011 meudachadh san àireamh de dhaoine òga eadar 3-19 a tha a' bruidhinn na Gàidhlig.

² [Ginealaichean ag Obair Còmhla](#)

4. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig

Prìomh fhiosrachadh:

- Tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh leis a' chloinn a' faighinn nam buannachdan air fad a tha an lùib dà-chànanas.
- Canar 'làn-bhogadh' ris an ìre thràth de dh'ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig, far nach eil cànan sam bith eile air a chleachdadh. Tha seo air a leantainn le 'ìre-bogaidh' suas gu, agus a' gabhail a-steach, an ìre as sine.
- Feumaidh clann is daoine òga a bhith misneachail chun na h-aon ìre ann a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig 's na Beurla agus a bhith comasach an dà chànan a chleachdadh ann an làn-raon de shuidheachaidhean taobh a-staigh is taobh a-muigh na sgoile.
- Tha an aon bhunait, stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh, aig gach solair Foghlaim tro Mheadhan na Gàidhlig, ge bith an e solair Gàidhlig leis fhèin a th' ann ris an canar sgoiltean Gàidhlig no sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig, no nuair a tha e air a lìbhrigeadh ri taobh foghlam tro mheadhan na Beurla.

4.1 Tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh 's air an fhileantachd a thig na chois, air aithneachadh mar an dòigh as fheàrr air a bhith a' toirt gu buil àm ri teachd a tha seasmhach airson na Gàidhlig. Tha clann a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' faighinn uile bhuannachdan dà-chànanais dhaibh fhèin. Do chuid, tha am fileantachd sa Ghàidhlig a' tòiseachadh san dachaigh le cloinn a' faighinn buannachd bho bhith a' cluinntinn is a' cleachdadh na Gàidhlig mar phàirt de bheatha an teaghlaich 's an togail. A thaobh cuid eile, tha iad gu mòr an urra ri suidheachaidhean-ionnsachaidh a bhith air an cruthachadh dhaibh gus am fileantachd a leasachadh. Dh'fhaodadh gur ann a thigeadh seo le bhith a' frithealadh solair cluiche 0-3, mar eisimpleir. Tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' tòiseachadh ann an suidheachaidhean tràth-ionnsachadh is cùram chloinne is a' leantainn air adhart tron bhun-sgoil 's tron àrd-sgoil. Tha ionnsachadh den t-seòrsa seo ri fhaotainn don chloinn agus do na daoine òga air fad ann an 14 de na 32 ùghdarrasan ionadail ann an Alba. Tha aontaidhean com-pàirteachais ann cuideachd eadar ùghdarrasan a tha san nàbachas a tha a' meudachadh cothrom air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Chan fheum an luchd-ionnsachaidh a bhith bho dhachaighean far a bheil a' Ghàidhlig air a bruidhinn. Tha iad a' tòiseachadh ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig, agus tha e nas fheàrr ma thòisicheas iad ann an suidheachadh tràth-ionnsachaidh no cùram chloinne no ann am P1. Tha cothroman aig clann is aig daoine òga cuideachd a bhith a' cleachdadh 's a' leasachadh an sgilean cànanain ann an raon de cho-theacsaichean taobh a-muigh ionnsachadh na sgoile, agus a bhith a' leantainn orra a' cur rin ionnsachadh 's a' faighinn aithne le duaisean is teisteanasan.

4.2 Tha aithisg an HMI *Foghlam Gàidhlig: A' togail air na nithean soirbheachail, a' dèiligeadh ris na bacaidhean (2011)* a' cur an cèill **dà bhuil airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig 3-18**. Is iad sin gu bheil clann is daoine òga:

- a' faireachdainn a' cheart cho misneachail an dà chuid sa Ghàidhlig agus sa Bheurla; agus
- comasach an dà chuid air Gàidhlig agus Beurla a chleachdadh ann an làn raon de shuidheachaidhean taobh a-staigh agus taobh a-muigh na sgoile.

4.3 Mar a bhios clann agus daoine òga ag obair a dh'ionnsaigh nam builean sin, tha feum aca air aithne fhaighinn a thaobh an adhartais 's an coileanadh tro:

- bhith a' cleachdadh measadh gu cunbhalach;
- thidsearan a bhith a' sgrùdadh 's a' tracadh adhartas is coileanadh; agus
- chreideasachadh leithid dhuaisean is theisteanasan a tha a' gabhail a-steach gach taobh den churraicealam.

4.4 Mar as trice, **chan i a' Ghàidhlig a' chiad chànan a th' aig a' mhòr chuid de chlann a tha a-nis a' dol a-steach gu Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.** Mar thoradh air sin, tha e gu mòr an urra ri luchd-obrach ann an sgoiltean 's ann an suidheachaidhean eile a bhith a' leasachadh fileantachd an luchd-ionnsachaidh sa Ghàidhlig. Ach, chan urrainn dhaibh seo a dhèanamh leotha fhèin. Sa chleachdadh as fheàrr, bidh iad a' faighinn taic bho fhileantaich, bho sgoiltean eile, bho cholaistean, bho ionnsachadh is leasachadh coimhearsnachd, bho theaghlaicean is bhuidhnean Gàidhlig. Tha seo a' cur Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig na uallach air a h-uile duine, agus ag aithneachadh nach ann san t-seòmar-sgoile a-mhàin a tha ionnsachadh a' gabhail àite. Ach, tha clann is daoine òga a' cur seachad tòrr dhen ùine aca ag ionnsachadh ann an sgoiltean. Rè na h-ama seo, tha còir aca air a bhith a' faighinn fèin-fhiosrachaidhean de dh'àrd-chàileachd mar phàirt de Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Aig teis mheadhan an fhèin-fhiosrachaidh seo tha gu bheil ionnsachadh na cloinne is nan daoine òga a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig stèidhichte air **prionnsabalan-bogaidh cànan.**

4.5 Canar '**làn-bhogadh**' ris an ìre thràth de dh'ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig far nach eil cànan sam bith eile air a cleachdadh. Tha làn-bhogadh air a leasachadh taobh a-staigh co-theacsa Achd na Cloinne agus nan Daoine Òga (Alba) 2014 far a bheil bogadh air a thoirt air adhart taobh a-staigh àrainn a tha cùramach is àrachail. Is e an t-aon uair nach bithear a' cleachdadh na Gàidhlig a-mhàin, far am bithear a' toirt cofhurtachd do leanabh a tha troimhe-chèile agus ann an suidheachadh èiginn no airson a bhith a' mìneachadh chùisean co-cheangailte ri slàinte, sàbhailteachd is sunnd. Do chuid de chlann, tha an t-ionnsachadh aca ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig làimh ri làimh ris an t-solar airson meadhan na Beurla. Do chuid eile is e an co-theacsa: suidheachadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig airson tràth-ionnsachadh is cùram chloinne no sgoil fa leth. Sa chiad shuidheachadh tha làn-bhogadh nas dùbhlanaich a choileanadh taobh a-muigh an t-seòmar-sgoile, ged nach bu chòir do sgoiltean seachnadh a bhith ag amas air seo a dhèanamh. Thathar a' cur ri ionnsachadh san t-seòmar-sgoile sa bheil làn-bhogadh le cothroman a bhith a' cluinntinn agus a' cleachdadh na Gàidhlig ann an co-theacsaichean taobh a-muigh an t-seòmar-sgoile.

4.6 Is e an ath ìre de dh'ionnsachadh ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig an '**ìre-bogaidh**'. San ìre seo, thathar a' leantainn air adhart a' teagasg a' churraicealaim air fad tro mheadhan na Gàidhlig thar nan ceithir taobhan de dh'ionnsachadh mar a tha sin air a mìneachadh ann an *Togail a' Churraicealam 3*. Bu chòir do sgrùdadh is tracadh nan tidsear air adhartas agus coileanadh daingneachadh gu bheil stèidh thèarainte aig a' chloinn a thaobh na Gàidhlig agus gum faod iad a dhol air adhart gu bhith a' leasachadh sgilean leughaidh agus sgrìobhaidh sa Bheurla. Tha a' Bheurla air a teagasg tro mheadhan na Gàidhlig. Tha an ìre-bogaidh a' tòiseachadh ann an P3/P4, mar a chithear bho fhianais nan

tidsear a thaobh sgrùdadh is tracadh air adhartas is coileanadh, agus a' leantainn air adhart chun na h-àrd-sgoile. Rè na h-ìre-bogaidh, bidh amannan ann nuair a bhios a' chlann agus na daoine òga a' tilleadh gu fèin-fhiosrachadh air làn-bhogadh. Bidh seo gus dèiligeadh ri bhith a' call misneachd a thaobh fileantachd agus gus dèanamh cinnteach gu bheil dùbhlán, leud is doimhneachd san ionnsachadh.

4.7 Feumaidh e a bhith an comas dha na sgoiltean sin do nach eil e comasach a bhith a' leantainn gu h-iomlan ris na modhan-obrach sin a thaobh bogaidh mar phàirt de dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, mar thoradh air dìth luchd-obrach mar eisimpleir, sealltainn gu bheil iad ag obrachadh a dh'ionnsaigh a bhith ga chur an cèill. Tha làn-bhogadh a' leantainn air adhart gu làn-fhileantachd. Tha **modalan eile ag adhbharachadh lagachadh ann am fileantachd** agus mar sin chan eil iad co-chòrdail ri bhith a' leasachadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a tha làidir is seasmhach. Canaidh cuid de sgoiltean agus ùghdarrasan ionadail 'an ìre dà-chànanach' ris an ìre às dèidh làn-bhogadh agus bidh iad a' leigeil leis a' Bheurla cus smachd a bhith aice sa phròiseas ionnsachaidh. Mar thoradh air seo cha bhi clann cho fileanta is a dh'fhaodadh iad a bhith. Feumaidh tuigse shoilleir a bhith ann gur e buil de dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a th' ann an dà-chànanas 's nach e dìreach modh-obrach a thaobh ionnsachadh is teagasg a th' ann. Tha a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig a-mhàin mar phàirt de bhogadh a' cuideachadh a thaobh a bhith a' coileanadh buannachdan dà-chànanaise. Feumar a bhith a' cumail nam buannachdan sin agus nam builean a thathar a' sùileachadh aig fìor thoiseach na cùise nuair a thathar ag adhartachadh is a' deasbaireachd mu leasachadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha beagan sgoiltean a' bruidhinn mun mhodh-obrach aca mar phàirt-bhogadh. Tha corpas de dh'fhianais ann bho sgrùdadh a tha susbainteach agus dearbhte nach eil pàirt-bhogadh èifeachdach ann a bhith a' leasachadh fileantachd.

4.8 Faodaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith air a lìbhrigeadh tro sholair a tha a' seasamh leis fhèin, ris an canar **sgoiltean Gàidhlig no sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig**. Ann an suidheachaidhean eile, bidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig air a lìbhrigeadh **ri taobh solair tro mheadhan na Beurla fo cheannardas an t-aon cheannard-sgoile**. Ann an cuid de na sgoiltean sin, tha a' mhòr chuid den chloinn ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig seach tro mheadhan na Beurla. An dèidh comhairle a chur ri pàrantan, tha na sgoiltean sin air an comharrachadh mar sgoiltean Gàidhlig a chumas an t-solair Beurla cho fada 's a tha feum air. Tha a' chomhairle san sgrìobhainn seo mu sgoiltean Gàidhlig no sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig cuideachd a' buntainn ris na sgoiltean sin a th' air an comharrachadh mar sgoiltean Gàidhlig ged a tha iad a' tabhann foghlam tro mheadhan na Beurla cuideachd.

4.9 Tha prionnsabalan-bogaidh mar bhunait aig a h-uile seòrsa solair de dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Bithear a' strì gus a bhith a' fastadh luchd-obrach de dh'àrd-chàileachd agus luchd-labhairt Gàidhlig airson an làn raon de dhreuchdan taobh a-staigh na sgoile. Tha a leithid sin de luchd-obrach riatanach ma tha clann is daoine òga a' dol a leasachadh fileantachd de dh'àrd-chàileachd ann an Gàidhlig. Tha àite cudromach cuideachd aig luchd-obrach nach eil a' teagasg ann an sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig agus tha na tha iadsan a' cur ri fileantachd cànanain na cloinne cuideachd luachmhor. Tha e na dhùbhlán mòr a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil ìrean iomchaidh de luchd-obrach comasach a' Ghàidhlig a

bhruidhinn gu h-àraidh aig ìrean àrd-sgoile agus ann an àrd-dhreuchdan. Far a bheil ionnsachadh GME taobh ri taobh ris an t-solair a th' ann tro mheadhan na Beurla, tha e na dhùbhlàn nas motha a bhith a' tabhann làn-bhogadh taobh a-muigh an t-seòmar-sgoile. Ach, cha bu chòir dha bacadh a chur air sgoiltean a thaobh a bhith a' strì airson seo. A rèir a' chleachdaidh as fheàrr, tha cothrom aig clann san t-solair tro mheadhan na Beurla a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig a' cleachdadh Fèin-eòlasan agus Builean airson Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) sa Churraicealam airson Sàr-mhathais mar an ciad no an dàrna cànan a bharrachd. Tha an cothrom aca cuideachd a bhith a' leasachadh an tuigse 's an t-eòlas a th' aca air cànan is cultar na Gàidhlig mar phàirt de dhearbha-aithne na h-Alba. Tha a leithid de mhodh-obrach a thaobh a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig leis a' chloinn air fad a' ciallachadh gum faod a' Ghàidhlig a bhith air a cleachdadh agus air a fighe a-steach thar na sgoile leis an luchd-obrach 's leis a' chloinn. Tha seo a' toirt brìgh do dh'ionnsachadh na Gàidhlig agus a' toirt taic ann a bhith a' cruthachadh feallsanachd a tha stèidhichte air a' Ghàidhlig.

4.10 Ann an cuid de shuidheachaidhean, gu h-àraidh ann an ceàrnaidhean dùthchail de dh'Alba, tha clann a' faighinn buannachd bho bhith **ag ionnsachadh na Gàidhlig ann an ionadan tràth-ionnsachaidh agus cùram-chloinne**. Tha feadhainn eile a' faighinn cothrom air a' Ghàidhlig nan dachaighean, no sa choimhearsnachd aca. San t-suidheachadh as fheàrr, bithear a' gabhail sùim de ro-ionnsachadh na cloinne nuair a bhios iad a' gluasad air adhart gu ìrean na bun-sgoile, ge bith an ann gu Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig no gu Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig a thèid iad gus an lean iad orra a' dèanamh adhartais a thaobh fileantachd.

4.11 Tron Chomhairle a tha seo mu Fhoghlam Gàidhlig feumaidh gach iomradh mu bhith a' planadh feumalachdan-ionnsachaidh chloinne is dhaoine òga gabhail a-steach a bhith a' coinneachadh ri feuman bhuidhnean de luchd-ionnsachaidh tron churraicealam 3-18. Mar a bhios clann a' dol an sàs ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig dh'fhaodadh gum biodh cuid de chlann air tòiseachadh a' togail **fileantachd san dachaigh agus gum biodh e comasach dhaibh bruidhinn sa chànan**. Bu chòir do dh'ionnsachadh san t-seòmar-cluiche agus san t-seòmar-sgoile a-nis cur ris an fhileantachd aca le bhith a' leudachadh a' chleachdaidh aca de Ghàidhlig gu co-theacsaichean nas fharsaing, mar eisimpleir, feadhainn co-cheangailte ris an sgoil. Feumaidh a' chlann sin fhathast a bhith air an làn-bhogadh sa chànan ach bidh e comasach dhaibh a' Ghàidhlig a chleachdadh nas luaithe tha raointean is cho-theacsaichean den churraicealam na bhios e dhan feadhainn a tha dìreach a' tòiseachadh air a' chànan ionnsachadh. Bidh e an comas dhaibh cuideachd tòiseachadh a' leasachadh sgilean nas luaithe ann an leughadh is sgrìobhadh sa Ghàidhlig. Is e seo cuideachd ìre ann an ionnsachadh far am bi e comasach don feadhainn a bhios a' tòiseachadh air an ìre thràth den Churraicealam airson Sàr-mhathais le beagan fileantachd, ma dh'fheumas iad, an comas ann am bruidhinn na Gàidhlig a thoirt air adhart is doimhneachd a chur rin ionnsachadh le bhith a' cluinntinn Gàidhlig a tha nàdarrach agus làn de ghnàthasancainnt. Bu chòir fèin-fhiosrachaidhean is builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais a bhith cleachdte gus ionnsachadh a bhios aig ìre dùbhlain iomchaidh a phlanadh.

4.12 Bu chòir do chlann a th' ann an seòmar-cluiche is ann an seòmar-sgoile Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig cuideachd a bhith a' leasachadh sgilean airson

ionnsachadh, airson beatha 's airson obair nuair a tha iad ann an làn-bhogadh. Bu chòir do chlann a tha air beagan fileantachd a thogail nan dachaigh cothroman cuideachd a bhith aca sgilean mar seo a leasachadh. Bu chòir do dh'obair a tha air a chur romhpa, mar eisimpleir, **brosnachadh neo-eisimeileachd agus a bhith a' gabhail barrachd uallach a thaobh an ionnsachadh**. Ach, le bhith a' cleachdadh na buidhne seo de luchd-ionnsachaidh ro thrì mar 'thidsearan' do chlann eile, dh'fhaodadh seo leantainn air adhart gu ionnsachadh anns nach eil mòran de dhùbhlàn. Ann an cuid de chùisean, stèidhichte air sgrùdadh is tracadh thidsearan a thaobh adhartas is coileanadh, dh'fhaodadh am buidheann seo de luchd-ionnsachaidh a bhith a' dol còmhla ris an fheadhainn a th' aig an ìre-bogaidh airson pàirt dhen ionnsachadh aca. Tha cuid de phàrantan a' comharrachadh dealas a tha airidh air a mholadh leis an taic a tha iad a' toirt a thaobh fileantachd an cloinne sa Ghàidhlig. Feumaidh sgoiltean luach a chur san dealas seo le bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil iadsan cuideachd a' leasachadh sgilean na cloinne sa Ghàidhlig ann an dòigh adhartach.

5. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: ag obair còmhla ri pàrantan

Prìomh fhiosrachadh:

- Tha a bhith ag obair còmhla ri pàrantan aig ìre thràth gus innse dhaibh mu bhuannachdan Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig 's an ceangal a th' aige ri buannachdan dà-chànanaidh riatanach ann a bhith a' dèanamh an ama ri teachd airson a' chànain tèarainte.
- Thathar a' cur ri fileantachd na cloinne sa Ghàidhlig le bhith a' cleachdadh a' chànain taobh a-muigh na sgoile. Feumaidh fiosrachadh soilleir a bhith aig pàrantan mun dòigh san urrainn dhaibh taic a thoirt do dh'fhoghlam an cloinne.

5.1 Tha a bhith ag obair còmhla ri pàrantan aig ìre thràth gus innse dhaibh mu bhuannachdan Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus an ceangal a th' aige ri buannachdan dà-chànanaidh riatanach ann a bhith a' dèanamh an ama ri teachd airson a' chànain tèarainte. Is iad a' chlann a tha a' dol a-steach gu Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig aig an ìre thràth seo de dh'ionnsachadh is leasachadh an fheadhainn a dh'ionnsaicheas tro mheadhan na Gàidhlig ann an P1 agus an dèidh sin. Is iadsan cuideachd an fheadhainn a dhearbhas nan àireamhan ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig tron fhoghlam fharsaing choitcheann agus suas chun na h-ìre as sine. Tha seo a' sealltainn gu bheil feum chudromach air obair sanasachd, le fòcas 's a tha èifeachdach, a dhèanamh le pàrantan. Tha Bòrd na Gàidhlig ag adhartachadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig aig prìomh phuingeann, a' gabhail a-steach far a bheil comas aithnichte ann a thaobh a bhith a' meudachadh àireamhan. Tha *Comann nam Pàrant*³ cuideachd a' dèanamh obair a tha airidh air moladh. Bidh iad ag ullachadh thachartasan agus a' tadhal air pàrantan gus na ceistean a th' aca mu Fhoghlam Gàidhlig fhuasgladh. Bidh iad a' toirt taic do phàrantan ann a bhith a' stèidheachadh solair tro Mheadhan na Gàidhlig. Sa chleachdadh as èifeachdaiche, bidh buidhnean Gàidhlig ag obair leis na h-ùghdarrasan ionadail gus buannachdan Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a chur an cèill do phàrantan bho ìre thràth. Bheir iad taic do phàrantan ann a bhith a' clàradh an cloinne ann an ionadan tràth-ionnsachaidh agus cùram chloinne. Tha pàrantan a' sùileachadh solair tro Mheadhan na Gàidhlig a tha den chàileachd as àirde, le buannachdan fhollaiseach is shoilleir dhan cuid chloinne.

5.2 Tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig fosgailte do na h-uile agus tha e cudromach gu bheil pàrantan nach eil fileanta sa Ghàidhlig mothachail gu bheil iadsan cudromach ann a bhith a' toirt taic do dh'fhoghlam an cloinne tro mheadhan na Gàidhlig. Thathar a' cur ri fileantachd na cloinne sa Ghàidhlig le bhith a' cleachdadh a' chànain taobh a-muigh na sgoile. Ma tha pàrantan air a shon, feumaidh fiosrachadh soilleir a bhith aca mu na dòighean anns a bheil e comasach a' Ghàidhlig ionnsachadh gus an urrainn dhaibhsan cuideachd a' Ghàidhlig ionnsachadh còmhla ris a' chloinn aca.

³ [Comann nam Pàrant](#) – am buidheann nàiseanta a tha a' toirt comhairle agus taic do phàrantan/luchd-cùraim chloinne ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig (GME).

6. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: ionnsachadh proifeiseanta fad dhreuchd (CLPL)

Prìomh fhiosrachadh:

- Feumaidh cothrom a bhith aig tidsearan air ionnsachadh proifeiseanta fad dhreuchd (CLPL) de dh'àrd-chàileachd gus taic a thoirt dhaibh le Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

6.1 Is e tidsearan de dh'àrd-chàileachd am maoin as luachmhor a th' aig Alba a thaobh a bhith a' dèanamh àm ri teachd a tha tèarainte airson na Gàidhlig. Feumar a bhith a' sìor chur luach air tidsearan agus a bhith a' toirt taic dhaibh san dreuchd dheatamach a tha seo agus leis an uallach a th' orra. Air an taobh fhèin, feumaidh na tidsearan cothrom a ghabhail air an taic a thathar ag ullachadh dhaibh. Tha Teaching Scotland's Future⁴ ag aithneachadh gum feum tidsearan cothrom a bhith aca air **ionnsachadh proifeiseanta fad dhreuchd (CLPL)** de dh'àrd-chàileachd. Tha seo a' gabhail a-steach taic speisealaichte ann an raointean leithid Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Feumaidh tidsearan taic fhaighinn ann a bhith a' coinneachadh ri feumalachdan raon de luchd-ionnsachaidh le bhith ag obair còmhla ri feadhainn as urrainn taic a thoirt a thaobh a bhith a' libhrigeadh làn churraicealam tro mheadhan na Gàidhlig. Feumar aithne cuideachd a thoirt don dealas leantainneach a dh'fheumar a thaobh tidsearan Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig gus a bhith a' sìor ùrachadh an eòlais air briathrachas speisealta, air cànan agus air a bhith a' planadh làn churraicealam.

6.2 Tha ionnsachadh proifeiseanta fad-dhreuchd a tha èifeachdach a' coinneachadh ri riatanasan Inbhean Proifeiseanta Comhairle Coitcheann na h-Alba agus a' cumail fòcas air tùs fhoghlam thidsear ann a bhith ag uidheamachadh thidsearan leis na sgilean, leis an eòlas is leis an tuigse airson a bhith a' libhrigeadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd ann an curraicealam 3-18. Tha am **fòcas a thathar a' moladh airson ionnsachadh proifeiseanta fad dhreuchd** a' gabhail a-steach:

- bogadh agus dòighean-teagaisg airson cànan a thogail;
- teagaisg gràmair agus briathrachas speisealta;
- a' leasachadh litearrachd tron Ghàidhlig thar a' churraicealam;
- a' toirt cuideachadh dhaibhsan aig a bheil feum air taic len ionnsachadh
- a' leasachadh làn churraicealam airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig;
- a' dèanamh feum de, 's a' cur ri, teicneòlas fiosrachaidh airson a bhith a' libhrigeadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig;
- modhan-obrach airson ionnsachadh, teagasg agus measadh a thaobh a bhith a' leasachadh cànan le aoisean is ìrean eadar-dhealaichte 3-18, a' gabhail a-steach clasaichean de dh'iomadh ìre agus
- ag uidheamachadh thidsearan gus raon de chuspairean 's de co-theacsaichean a libhrigeadh a tha a' leasachadh ionnsachadh Gàidhlig a tha a' sìor dhol air adhart. Tha seo a' gabhail a-steach nan tidsearan air fad, tidsearan cànan is cuspair, a tha a' cur ris na h-earrannan a chaidh an comharrachadh nas tràithe sa pharagraf seo 's ann an cuspairean mar slàinte is sunnd, agus foghlam pearsanta is sòisealta,

⁴ [Teaching Scotland's Future](#) Graham Donaldson, Dùbhlachd 2010

- còir air taic, air foghlam cràbhach is moralta agus air a bhith a' lìbhrigeadh dhuaisean tro mheadhan na Gàidhlig leithid Duaisean Iain Muir.

6.3 Tha am prògram *Streap*⁵ le Oilthigh Obar Dheathain air a leasachadh ann an com-pàirteachas le Sabhal Mòr Ostaig agus air a làn-mhaoineachadh le Riaghaltas na h-Alba. Tha an luchd-ùidh ga chomharrachadh mar nì a tha soirbheachail ann a bhith ga dhèanamh comasach do thidsearan a bhith a' togail a' bhriathrachais 's a' mhisneachd a dh'fheumas iad airson cuspairean sònraichte a theagasg tro mheadhan na Gàidhlig. Le bhith a' leantainn air adhart ga leasachadh, gheibhear com-pàirteachas bho thidsearan, bho luchd-taic cànan is clas, bho thidsearan-taic agus bho àrd-mhanaidsearan.

6.4 Tro sgrùdadh is leasachadh proifeiseanta, tha e comasach do luchd-cleachdaidh a bhith a' comharrachadh am feumalachdan-ionnsachaidh proifeiseanta agus 's urrainn dhaibh taic fhaighinn bho thachartasan mar Fèis Ionnsachaidh na h-Alba⁶, *An t-Alltan*⁷, Co-labhairt Àrd-mhanaidsearan⁸, Co-labhairt airson Tidsearan Ùr Theisteanach (NQTan) agus Glow⁹. Bu chòir seo gabhail a-steach a bhith a' co-roinn a' chleachdaidh as fheàrr a tha a' tighinn am bàrr ann am Foghlam Gàidhlig, a' gabhail a-steach an cleachdadh a th' air a mhìneachadh sa Chomhairle seo, gus ealantas a leasachadh, stòrasan a cho-roinn 's a sholarachadh agus buaidh a thoirt air coileanadh dhaoine òga. Tha Sgrùdadh Foghlam Alba air CLPL, 2015 a' toirt cothrom dhan luchd-dreuchd fhèin a bhith a' sònrachadh an ionnsachaidh phroifeiseanta a dh'fheumar gus leantainn air adhart a' brosnachadh ionnsachadh, teagasg is ceannardas nas fheàrr san t-solair Ghàidhlig.

6.5 Tro leasachadh is measadh a' **churraicealam airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig**, bu chòir iomradh a thoirt air na pàipearan buntainneach a chaidh fhoillseachadh, gu sònraichte an t-sreath mu *A' togail a' Churraicealaim* agus *Notaichean Comhairleachaidh airson Sgrùdadh* a tha a' suidheachadh na thathar a' sùileachadh ann a bhith a' cur an cèill stiùireadh nàiseanta air a' churraicealam.

⁵ [Streap](#) Oilthigh Obar Dheathain

⁶ [Fèis Ionnsachaidh na h-Alba](#) air a ruith gach Sultain le Foghlam Alba agus cuideachd mar na thachartas fiosrachaidh

⁷ Tha [An t-Alltan](#) air a ruith le [Stòrlann](#) gach bliadhna gus ionnsachadh proifeiseanta fad-dhreuchd a thabhann do fheadhainn a tha a' lìbhrigeadh Foghlam Gàidhlig 0-18

⁸ Co-labhairt bliadhnaile air a ruith le [Bòrd na Gàidhlig](#) airson àrd-cheannardan ann an sgoiltean agus ùghdarrasan foghlaim aig a bheil solair Foghlam Gàidhlig.

⁹ [Glow](#) eadra-lion nàiseanta sgoiltean na h-Alba

7. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: làn-bhogadh

Prìomh fhiosrachadh:

- Feumaidh clann agus daoine òga eòlas fhaighinn air **làn-bhogadh de dh'àrd-chàileachd mar phàirt de dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig gus am bi bunait thèarainte aca sa chànan agus ìre fileantachd a bheir an comas dhaibh togail air an adhartas a tha iad air a dhèanamh sa Ghàidhlig.**
- Feumaidh sgrùdadh agus tracadh thidsearan a thaobh adhartais is coileanadh dèanamh cinnteach gu bheil a' chlann air làn-bhogadh gu leòr fhaighinn.
- Tha raon de mhodhan-obrach cleachdte ann an làn-bhogadh gus dèanamh cinnteach gu bheil a' chlann a' cluinntinn agus a' gabhail a-steach Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd.
- Ann a bhith a' libhrigeadh ionnsachadh san t-seòmar-cluiche agus san t-seòmar-clas ann am modh an làn-bhogaidh, feumaidh an luchd-obrach dèanamh cinnteach gu bheil a' cleachdadh prionnsabalan-dealbhaidh churraicealaim gus dèanamh cinnteach gu bheil an **t-ionnsachadh adhartach agus rianail.**
- Tha dreuchd chudromach aig **'taobhan cudromach ionnsachadh' agus na h-aithrisean adhartais co-cheangailte airson litearrachd agus Gàidhlig** ann a bhith a' cuideachadh chloinne gus a bhith a' sealltainn an adhartais a tha iad a' dèanamh ann an ìrean a' churraicealaim a thaobh litearrachd is Gàidhlig.

7.1 Feumaidh clann is daoine òga eòlas fhaighinn air **làn-bhogadh de dh'àrd-chàileachd mar phàirt de dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig gus am bi bunait thèarainte aca sa chànan agus ìre fileantachd a bheir an comas dhaibh togail air an adhartas a tha iad air a dhèanamh sa Ghàidhlig** agus aig an aon àm a bhith a' togail sgilean a thaobh a bhith a' leughadh 's a' sgrìobhadh sa Bheurla. Sa chleachdadh as èifeachdaiche, tha seo air a dhearbhadh le tidsearan a' tracadh adhartas is coileanadh gus cunntas a thoirt air feumalachdan ionnsachaidh is leasachaidh gach leanabh. Anns a' mhòr chuid de shuidheachaidhean, bidh làn-bhogadh a' leantainn air adhart gu deireadh P3. Tro bhreithneachaidhean proifeiseanta, stèidhichte air sgrùdadh is measadh sgrùdach, is urrainn do thidsearan adhartas na cloinne ann an làn-bhogadh a thomhas. Feumaidh seo tuilleadh dearbhadh leis na h-ullachaidhean airson a bhith a' sgrùdadh 's a' tracadh aig ìre làn-sgoile. Ann an suidheachaidhean far a bheil grunnan chlasaichean còmhla, faodaidh an làn-bhogadh a bhith air a chumail a' dol gu P4, mar eisimpleir, gus cunntas a ghabhail air na h-ullachaidhean-clasa. Tha seo a' toirt cothrom do chlann a tha nas òige barrachd tìde fhaighinn a' leasachadh an tràth-fhileantas Gàidhlig aca às aonais na buaidh a dh'fhaodadh èirigh bhon Bheurla san t-seòmar-clas.

7.2 Rè an làn-bhogaidh, tha cuideam soilleir air a chur air a bhith a' **leasachadh fileantachd sa Gàidhlig** sa chiad dol a-mach taobh a-staigh frèam-obrach a' Churraicealam airson Sàr-mhathais gus cothrom a thoirt do chlann eòlas fhaighinn air foghlam farsaing a tha a' leasachadh prìomh sgilean airson ionnsachadh, beatha is obair. Tha fòcas làidir air litearrachd, àireamhachd agus a bhith a' leasachadh dhòighean-beatha a tha dèanadach agus fallain aig na h-ìrean tràtha de làn-bhogadh. Gus seo a choileanadh, bidh fòcas glè làidir air èisteachd is còmhradh sa Gàidhlig san ionnsachadh tro churraicealam a bhios stèidhichte air cluich, oir tha fianais ann gur e seo an dòigh as iomchaidhe airson a bhith a' leasachadh

ionnsachadh tràth chlann òga. Tha prìomh dhleastanas aig inbhich san t-seòmar-cluich agus san t-seòmar-clas airson a bhith a' cleachdadh Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd ri chèile 's ris a' chloinn, taobh a-staigh a' chluich 's an ionnsachaidh agus nas fharsaing na sin. Bidh an luchd-obrach a' tairgse Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd do chlann agus a' cluich còmhla ris a' chloinn mar mhodh-ionnsachaidh èifeachdach, agus a' bruidhinn na Gàidhlig fad na h-ùine. Tha iomadh dreuchd aig an luchd-obrach san t-seòmar-cluich agus san t-seòmar-clas aig Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: cùram agus àrach, a' modaladh Gàidhlig, a' cluich, ag actadh agus a' toirt seachad facail gus cuideachadh le bhith a' tuigsinn, ag ionnsachadh 's a' teagasg. Tha an luchd-obrach nan deagh eisimpleirean dhan chloinn agus a' cruthachadh àrainn sa bheilear a' cur luach air a' Ghàidhlig agus ga cleachdadh fad na h-ùine. An uair a bhios clann a' cluich, feumaidh an luchd-obrach a bhith rin taobh ag obair 's ag eadar-obrachadh leis a' chloinn gus cothrom a thoirt dhaibh an t-eòlas is na sgilean Gàidhlig aca a thoirt air adhart fhad 's a tha iad an sàs ann an rudan sa bheil ùidh aca, agus iad cruthachail is ceasnachail.

7.3 Tha prìomh àite ann cuideachd airson a bhith a' **planadh agus a' libhrigeadh seiseanan buidhne** aig an ìre thràth gus dèanamh cinnteach gu bheil an cànan air a leasachadh ann an dòigh adhartach. Dh'fhaodadh seo a bhith stèidhichte air a bhith, mar eisimpleir, a' seinn, geamannan, a' gabhail a-steach feadhainn airson cànan a leasachadh, ag innse sgeulachd 's a' bruidhinn mu deidhinn, a' cleachdadh dhealbhan, cluich riochd, agus rudan àbhaisteach mar blasadan-bìdh agus gnìomhan clàraidh. Anns na suidheachaidhean sin, tha cuideam air a chur air a bhith a' **leasachadh cànan sòisealta na cloinne** gus am faigh iad air tòiseachadh a' bruidhinn na Gàidhlig airson adhbharan da-rìribh agus gnothachail. Feumaidh an luchd-obrach misneachd na cloinne a thogail ann a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig le bhith gam misneachadh gus a bhith a' cur cheistean 's a' cleachdadh cànan sòisealta aig àm blasad-bìdh, mar eisimpleir. Tha seo air a dhèanamh aig an aon àm agus a tha iad a' leasachadh cànan sgoilearach gus am bi iad cuideachd ag ionnsachadh thar a' churraicealam. Tha leasachadh cànan sòisealta a' cuideachadh ann a bhith a' toirt cànan dhaibh as urrainn dhaibh a chleachdadh san dachaigh. Le bhith a' misneachadh phàrantan gus a bhith a' dol an sàs ann an seiseanan-cluiche, gheibh iad cuideachadh leis an seòrsa cànan a dh'fhaodadh iad a chleachdadh aig an dachaigh. Ged a tha e air a chomhairleachadh 's air a bhrosnachadh ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, thathar cuideachd ag aithneachadh, nach eil e comasach dhan h-uile pàrant a' Ghàidhlig a bhruidhinn rin cuid chloinne.

7.4 **Tro chluich, bidh e comasach do chlann cothrom fhaighinn air a h-uile raon den churraicealam, a' togail air an eòlas agus an sgilean tro mheadhan na Gàidhlig.** Le bhith ag atharrachadh co-theacsaichean a thaobh cluiche gu tric, an dà chuid a-staigh 's a-muigh, thathar a' dèanamh cinnteach gu bheil cànan is briathrachas na cloinne air a leudachadh. Fhad 's a tha a' chlann a' cluich, bidh na h-inbhich ag obair leotha, a' cluich iad fhèin agus a' leasachadh rudan mac-meanmnach agus cuideachd a' cleachdadh facail is abairtean Gàidhlig. Bidh an luchd-obrach a' bruidhinn gu ìre cho mòr 's as urrainn dhaibh sa Ghàidhlig, a' cur cheistean, a' mìneachadh na tha iad a' dèanamh tron obair àbhaisteach, agus an uair a bhios iad an sàs ann an tachartasan còmhla ris a' chloinn, leithid obair ciùird is ealain. Tha iad ag amas air a' chloinn a bhith a' cluinntinn a' chànain fad an t-siubhail gus am faigh iad air a' Ghàidhlig a ghabhail thuca fhèin. An toiseach nì a'

chlann tòrr èisteachd gus an leudaich iad an tuigse agus freagraidh iad nan cànan mhàthaireil. Tha e air leth feumail a bhith ag ath-aithris sa Ghàidhlig. Is e sin, a bhith a' cantainn air ais riutha sa Ghàidhlig, ann an dòigh mhothachail, na tha iad ag ràdh nan cànan mhàthaireil gus an cuideachadh ann a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig.

7.5 Tha àite cudromach aig **leughadh sgeulachdan a-mach, faidhlichean-fuaim, seinn, geamannan buidhne agus a bhith a' cleachdadh rannan** san ionad tràth ionnsachaidh agus cùram-chloinne. Bu chòir dhaibh sin a bhith air an cleachdadh mar phàirt de dh'obair-buidhne agus do chlann airson an cleachdadh iad fhèin. Tha seo a' cuideachadh chloinne gus a bhith ag ionnsachadh abairtean sònraichte, a bhios iad a' gabhail a-steach agus an uair sin gan cleachdadh ann an dòigh nas neo-eisimeiliche. Bu chòir dhan chloinn a bhith air am misneachadh gus a bhith a' coimhead, ag èisteachd ri, 's a' dol an sàs ann am prògraman air an rèidio agus air an eadar-lìon far an urrainn dhaibh a' Ghàidhlig a chluinntinn. Tha e cuideachd feumail a bhith a' bruidhinn ris a' chloinn mu na prògraman sin. Ged a thathar gam brosnachadh gus a bhith ag èisteachd ri prògraman, chan e modh-obrach a tha seo a tha ag iarraidh air luchd-ionnsachaidh dìreach suidhe air ais. Bu chòir dhan chloinn a bhith air am brosnachadh gus a bhith ag ath-innse sgeulachdan, gus a bhith a' bruidhinn mu dhealbhan agus gus a bhith a' cruthachadh nan sgeulachdan aca fhèin.

7.6 Aig an toiseach bidh clann a bhios a' clàradh ann an ionadan tràth-ionnsachaidh agus cùram-chloinne aig nach eil eòlas ro-làimh air a' Ghàidhlig a' cur seachad tòrr dhen ùine **ag èisteachd agus a' gabhail a-steach na Gàidhlig**. Aig na tràth ìrean, cha thuig a' chlann a h-uile càil a thèid a ràdh riutha tro mheadhan na Gàidhlig. Bidh an tuigse a' sìor leasachadh agus bu chòir taic a thoirt dhaibh le deagh innleachdan cànan leithid a bhith a' cur nan cuimhne, ag ràdh rudan a-rithist ann an dòigh eadar-dhealaichte, ag actadh, agus a bhith a' cleachdadh dhealbhan. Bidh iad an uair sin a' tòiseachadh a' cleachdadh abairtean cumanta, agus an seòrsa Gàidhlig a cluinnear ann an suidheachaidhean le structair mar amannan seinn. Bidh a' chlann an toiseach a' cur am faireachdainnean agus am beachdan an cèill sa Bheurla leis an luchd-obrach a' cleachdadh mòran ath-aithris agus a' cur rudan an cuimhne na cloinne, agus a' togail sa Ghàidhlig air na nithean a tha a' chlann a' cantainn sa Bheurla.

7.7 Bhiodh e furasta gabhail ris a' chleachdadh neo-èifeachdach sin, a bhith ag eadar-theangachadh bho Ghàidhlig gu Beurla do leanabh a tha ag ionnsachadh tro bhogadh. Ach, chan eil seo ach a' toirt a' chothruim air falbh bhon chloinn a bhith ag ionnsachadh. Ann an suidheachadh mar seo, gheibh a' chlann a-mach - mas e is gum fuirich iad fada gu leòr - gu faigh iad eadar-theangachadh seach a bhith ag obrachadh chùisean a-mach dhaibh fhèin. Tha e cuideachd feumail ann a bhith a' leasachadh fileantas agus ann a bhith a' cruthachadh àrainn Ghàidhlig, teacs tro mheadhan na Gàidhlig a bhith air fhoillseachadh mun cuairt na sgoile. Mar a bhios a' chlann a' leasachadh sgilean leughaidh, tha teacs dà-chànanach a' toirt air falbh bhuapa cothrom a bhith ag ionnsachadh. San t-suidheachadh seo tha a' chlann nas buaitiche an dreach Beurla de na teacsaichean a leughadh seach a bhith ag obrachadh rudan a-mach dhaibh fhèin.

7.8 Ann a bhith a' libhrigeadh foghlam làn-bhogaidh ann an seòmar-cluich 's ann an seòmar-clas, feumaidh luchd-obrach feum a dhèanamh de na prionnsabalan a thaobh a bhith a' dealbh a' churraicealaim gus dèanamh cinnteach gu bheil a' tabhann **ionnsachadh a tha adhartach agus rianail**. Tha am planadh airson ionnsachadh a' gabhail a-steach a bhith a' cur Fèin-fhiosrachaidhean agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais còmhla gus cothroman a thabhann an toiseach, a thaobh èisteachd ri, a bhith tuigsinn agus an uair sin a bhith a' bruidhinn sa Ghàidhlig. Tha na modhan-obrach a' toirt prìomhachas don chloinn a thaobh a bhith a' cluinntinn agus a' chleachdadh na Gàidhlig. Tha e cudromach dhan chloinn cothrom a bhith aca air cànan Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd air a labhairt le inbhich a chluinntinn gus leigeil leotha an cànan a shùghadh a-steach. Mar a bhios luchd-ionnsachaidh a' togail nan sgilean sin, thèid an toirt air adhart gu leughadh is sgrìobhadh ann an Gàidhlig aig ìrean na bun-sgoile. Mar a bhios a' chlann a' fàs cofhurtail le bhith air am bogadh sa chànan bidh an t-ionnsachadh a' leudachadh a-mach gu builean raointean eile den churraicealam, mar matamataig 's na h-ealain chruthachail. Thar ùine, mar a bhios luchd-ionnsachaidh a' fàs cinnteach mun fileantachd sa Ghàidhlig, thèid na sgilean air fad an leasachadh còmhla ann an dòigh amalaichte, a' toirt ri chèile cuid de dh'Fhèin fhiosrachaidhean agus Builean den Curraicealam airson Sàr-mhathais thar a' churraicealaim. Bidh seo a' gabhail a-steach raon de mhodhan-obrach a thaobh ionnsachadh is teagasg, mar eisimpleir, cluich, pròiseactan, ionnsachadh a-muigh agus cluich-riochd.

7.9 San ìre làn-bhogaidh, tha **measadh sgilean litearrachd a' tighinn an dèidh làimh** an uair a dh'fhàsas luchd-ionnsachaidh nas misneachail len cuid Gàidhlig. Tha na pròiseasan a tha an lùib a bhith a' leasachadh fileantachd ann an Gàidhlig a' gabhail a-steach sgilean litearrachd agus tro thìde, bidh luchd-ionnsachaidh a' comharrachadh gu bheil iad deiseil gus an adhartas sna sgilean sin a chur an cèill.

7.10 Tha prìomh àite aig na '**taobhan cudromach de dh'ionnsachadh' agus na h-aithrisean adhartais co-cheangailte airson litearrachd agus Gàidhlig** ann a bhith a' cuideachadh chloinne gus a bhith a' sealltainn an adhartais a thaobh ìrean a' churraicealaim airson litearrachd is Gàidhlig. Mu dheireadh P1, bu chòir do chlann a th' air a bhith air am bogadh sa Ghàidhlig ann an ionadan tràth-ionnsachaidh agus cùram-chloinne a bhith comasach air an adhartas aca a chomharrachadh san ìre thràth agus mu dheireadh P4 bu chòir dhaibh a bhith air a' chiad ìre a choileanadh. A chionn 's gu bheil fòcas aig an fhìor toiseach air leasachadh cànan, cha bhi clann a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig ag obair aig an aon astar ionnsachaidh 's a bhios an comhaoisean ann am foghlam tro mheadhan na Beurla tro Fèin-fhiosrachaidhean agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais thar raointean a' churraicealaim. Nochdaidh iad comas co-ionann, no nas fheàrr, mun àm a ruigeas iad deireadh P7. Chan eil Eòlasan agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais airson Beurla agus litearrachd air an gabhail a-steach san ìre-bogaidh iomlan.

7.11 Tha *A' togail a' churraicealaim 5: Frèam-obrach airson measadh¹⁰ a'* cuideachadh ann a bhith a' mìneachadh nam prionnsabalan 'measadh sgrùdach' air an tèid sgrùdadh, tracadh adhartais agus coileanadh chloinne is dhaoine òga a stèidheachadh. Tha e a' soilleireachadh gum bu chòir do chleachdaidhean-

¹⁰ [A' togail a' churraicealaim 5](#) (2011)

measaidh a bhith air am faicinn bho shealladh an neach-ionnsachaidh. Bu chòir do luchd-ionnsachaidh a bhith an sàs sa h-uile taobh de na pròiseasan-measaidh agus bu chòir taghadh a bhith aca agus pearsantachadh ann a bhith a' sealltainn gu bheil iad air na builean a bha san amharc a choileanadh. Mar a bhios luchd-ionnsachaidh a' gluasad air adhart tron churraicealam, gheibh iad eòlas air raon de mhodhan-obrach a thaobh measaidh. Ann an cuid de shuidheachaidhean, bidh ùghdarrasan ionadail a' cleachdadh mheasaidhean coitcheann gus coileanadh a thomhais. A thaobh na Beurla, cha bu chòir coileanadh na cloinne ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith air a choimeas rin comhaoisean ann am Foghlam tro Mheadhan na Beurla ro dheireadh P7. Mun ìre seo bidh a' chlann ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig air Beurla gu leòr ionnsachadh gus coimeasan a dhèanamh. Bidh e cuideachd a' ciallachadh gur dòcha gum feumar measaidhean eile, leithid feadhainn airson àireamhachd, ullachadh tro mheadhan na Gàidhlig gus nach bi a' Bheurla na bacadh cànan do chlann agus do dhaoine òga ann a bhith a' taisbeanadh an sgilean, an eòlais is an tuigse. Ann a bhith ag eadar-theangachadh a leithid sin de mheasaidhean, feumar a bhith faiceallach gu bheil na measaidhean a' maidseadh ìre leasachaidh bhun-bheachdan ann an Gàidhlig. Chan eil eadar-theangachadh dìreach bho aon chànan chun a' chànan eile math gu leòr agus chan eil e an còmhnaidh a' leantainn air adhart gu co-ionannas a thaobh a bhith a' measadh eòlas, sgilean agus tuigse tro Ghàidhlig agus/no Beurla. Chan eil seo ann ge-tà, airson cur às do chleachdadh ceart air measadh ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

7.12 An uair a tha solair Meadhan Gàidhlig agus Meadhan Beurla còmhla san aon sgoil, feumaidh cothrom a bhith aig a' chloinn air fad a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig agus ag ionnsachadh mu chultar agus mu dhualchas Gàidhlig mar phàirt de dhearbhadh-aithne na h-Alba. Tha Modh-obrach 1+2 a thaobh ionnsachadh cànan a' tabhann chothroman leithid seo a thaobh a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig. Feumaidh a' Ghàidhlig a bhith air a cluinntinn 's air a faicinn fad na h-ùine taobh a-staigh nan seòmraichean-sgoile, air taobh a-muigh an t-seòmair-sgoile 's air an raon a-muigh. Bidh an fheadhainn a tha a' dèanamh Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig cuideachd a' cleachdadh an cuid Ghàidhlig gus cuideachadh ann a bhith a' leasachadh am fileantachd agus gus fìor chothroman a thoirt dhaibh an cuid Ghàidhlig a chur an cèill. Bidh a' Ghàidhlig air a cleachdadh aig tachartasan is suidheachaidhean a bhios a' gabhail a-steach na sgoile air fad. Tha a' Ghàidhlig air a faicinn, mar eisimpleir air soidhnichean agus ann an conaltradhean mar litrichean is puist-dealain. Tha seo a' ciallachadh gu bheil a' Ghàidhlig air a daingneachadh air taobh a-muigh an t-seòmair-sgoile.

8. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: an ìre-bogaidh (bogadh san Fhoghlam Fharsaing Choitcheann bho deireadh P3/toiseach P4 suas)

Prìomh fhiosrachadh:

- San ìre-bogaidh, bidh an curraicealam air fad a' leantainn air adhart 's e air a theagasg tro mheadhan na Gàidhlig thar nan ceithir taobhan ionnsachaidh.
- San ìre-bogaidh, bidh clann a' tòiseachadh air **sgilean leughaidh agus sgrìobhaidh sa Bheurla** agus iad ag ionnsachadh aig ìre nas luaithe thar raointean agus co-theacsaichean a' churraicealaim.
- Bidh tidsearan a' planadh ionnsachadh na cloinne gus briathrachas a leasachadh co-cheangailte ris na diofar raointean den churraicealam, sgilean cànan, gràmair agus tuigse air cànan is cultar na Gàidhlig.
- San ìre-bogaidh **bidh na tidsearan a' stiùireadh an ionnsachaidh gu lèir tro mheadhan na Gàidhlig sna raointean curraicealaim air fad, a' gabhail a-steach na Beurla, a tha iad air ùr-thòiseachadh.**
- **An uair a tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig air a lìbhrigeadh gu soirbheachail, bithear a' planadh an ìre-bogaidh a chumail a' dol tron bhun-sgoil a-steach dhan àrd-sgoil.**
- San àrd-sgoil, bithear a' toirt bogadh sa Ghàidhlig air adhart tro churraicealam farsaing coitcheann suas gu deireadh AS3 mar chòir aig an ìre as lugha.

8.1 San ìre-bogaidh, bidh an curraicealam air fad a' leantainn air adhart 's e air a theagasg tro mheadhan na Gàidhlig thar nan ceithir taobhan de dh'ionnsachadh. Mar sin, tha na modhan-obrach a th' air am mineachadh gu h-àrd a' leantainn orra a thaobh na h-ìre-bogaidh, co-cheangailte ri bhith a' leasachadh fileantachd chloinne agus a bhith iomchaidh a thaobh aois is ìre. Bu chòir do sgrùdadh agus tracadh thidsearan de dh'adhartas is coileanadh dearbhadh gu bheil **stèidh làidir a-nis aig a' chloinn sa Ghàidhlig gus na sgilean sin a thoirt air adhart gu bhith a' leasachadh sgilean leughaidh agus sgrìobhaidh sa Bheurla** agus a bhith ag ionnsachadh aig ìre nas luaithe thar raointean agus co-theacsaichean a' churraicealaim.

8.2 Sna h-eisimpleirean as fheàrr, bidh an luchd-obrach a' nochdadh dealas air leth làidir **ann a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil an curraicealam air fad air a lìbhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig.** Bidh iad a' dèanamh cinnteach gu bheil a h-uile seòrsa ionnsachadh na chothrom dhan chloinn a bhith a' cluinntinn 's a' cleachdadh na Gàidhlig le cuideam aig an fhìor thoiseach air èisteachd is còmhradh. Bidh iad a' cleachdadh dhòighean cruthachail gus cothrom a thoirt don chloinn a bhith ag ionnsachadh a' chànain gu furasta agus ann an suidheachaidhean a bhios a' còrdadh riutha. Bidh seo a' gabhail a-steach modh-obrach air a phlanadh a thaobh gràmair ach cha bhi a' chlann mothachail air seo. Bidh e air a dhèanamh ann an gnìomhan co-obrachail, spòrsail agus tro bhith ag ionnsachadh òrain is abairtean sònraichte air an teanga. Bidh luchd-obrach ag obair còmhla ri daoine eile gus taic a thoirt do chlann agus do phàrantan a thaobh a bhith a' leasachadh 's a' cleachdadh a' chànain aig an taigh agus sa choimhearsnachd.

8.3 Sna h-eisimpleirean as fheàrr, san ìre-bogaidh bidh na **tidsearan a' stiùireadh an ionnsachaidh gu lèir tro mheadhan na Gàidhlig sna raointean curraicealaim air fad, a' gabhail a-steach na Beurla, a tha iad air ùr thòiseachadh.** Bidh iad ga dhèanamh comasach don chloinn briathrachas a leasachadh co-cheangailte ris na

diofar raointean den churraicealam, sgilean cànan, gràmair agus tuigse air cànan is cultar na Gàidhlig. Tha planaichean agus ro-innleachdan soilleir stèidhichte aca airson an cuideachadh gus seo a dhèanamh. Thar raointean a' churraicealaim, mar a bhios tidsearan a' seatadh bhuilean airson ionnsachadh, bidh iad cuideachd a' seatadh fheadhainn co-cheangailte ri bhith a' leasachadh ionnsachadh na cloinne a thaobh na Gàidhlig. Bidh àite aig a' chloinn iad fhèin a thaobh a bhith a' seatadh nam builean sin a thaobh a' chànain stèidhichte air an fhios a bhios iad a' faighinn air ais a thaobh an cuid obrach. Tha an t-àm air falbh on chlas a thaobh tidsearan Tro Mheadhan na Gàidhlig air a fhrithéaladh le luchd-obrach a bhruidhneas sa Ghàidhlig. Feumaidh tidsearan a bhith a' faighinn taic bho luchd-taic Gàidhlig a bhruidhneas Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd. Feumar an obair a phlanadh còmhla airson 's gun tèid am feum as fheàrr a dhèanamh dhiubh, taobh a-staigh an t-seòmar-clas agus nas fharsainge na sin. Feumaidh feallsanachd soilleir a bhith aig luchd-stiùiridh sgoile mun dòigh sa bheil iad a' dèanamh cinnteach gu bheil an cothromachadh a thaobh a bhith a' teagasg tro mheadhan na Gàidhlig fàbharach dhan Ghàidhlig. **An uair a tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig air a lìbhrigeadh gu soirbheachail, bithear a' planadh an ìre-bogaidh a chumail a' dol tron bhun-sgoil a-steach dhan àrd-sgoil.** San àrd-sgoil, bithear a' toirt bogadh sa Ghàidhlig air adhart tro churraicealam farsaing coitcheann suas gu deireadh AS3 mar chòir aig an ìre as lugha.

9. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: ìrean àrd-sgoile

Prìomh fhiosrachadh:

- Feumaidh **an fheallsanachd** airson a' churraicealaim a bhith stèidhichte air tuigse cho-roinnte mu Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus dà-chànanas.
- Feumaidh luchd-obrach, daoine òga, pàrantan agus com-pàirtichean a bhith soilleir mu adhbhar is luach Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig
- **Tha an curraicealam Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig bho AS1 gu AS3 agus suas chun na h-ìre as sine fhathast stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh.**
- Feumaidh daoine òga fiosrachadh fhaighinn air leantainneachd ionnsachaidh san fhoghlam fharsaing choitcheann agus san ìre as sine le cothroman am fileantachd a leasachadh thar nan ceithir co-theacsaichean den churraicealam.
- Gus adhartas ann am bogadh a cheadachadh, feumaidh sgoiltean a bhith ag amas air **earrann mòr gu leòr den churraicealam a lìbhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig.**
- Feumaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith na phàirt do-sheachanta den Fhoghlam Fharsaing Choitcheann suas gu deireadh AS3, agus an dèidh sin bidh an luchd-ionnsachaidh a' gluasad suas chun na h-ìre as sine bho AS4-AS6.
- Bu chòir 'Ionnsachadh Cànan ann an Alba: Modh-obrach 1+2' a bhith air a chleachdadh ann an sgoiltean le solair Meadhan Gàidhlig gus cothrom a thoirt do dhaoine òga air fad ann am foghlam meadhan Beurla a' Ghàidhlig ionnsachadh mar chànan a bharrachd.

9.1 Tha a' Chomhairle seo a' buntainn an dà chuid don t-solair sònraichte Tro Mheadhan na Gàidhlig no far a bheil solair Gàidhlig agus Beurla ag obair taobh ri taobh. Tha sgrìobhainnean eile bho Fhoghlam Alba mun churraicealam cuideachd a' buntainn ri Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' gabhail a-steach nan Notaichean Comhairleachaidh airson Sgrùdadh, an t-sreath A' Togail a' Churraicealaim agus Fiosrachadh mun Churraicealam airson Sàr-mhathais.

9.2 Faodaidh a' Chomhairle san Earrann seo cuideachd a bhith feumail airson an fhoghlaim fharsaing choitcheann aig ìrean na bun-sgoile, a' gabhail a-steach amannan gluasad air adhart. Aig ìrean na h-àrd-sgoile, tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig fhathast aig ìre leasachaidh glè thràth. De na 38 sgoiltean a tha an-dràsta a' tabhann Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig ann an riochd air choreigin, chan eil ach 14 a' tabhann cuspairean a thuilleadh air Gàidhlig tro mheadhan na Gàidhlig. Mar as trice, tha na cuspairean sin rim faotainn bho AS1 gu AS3, ach is e glè bheag de sgoiltean a tha a' tairgse leantainneachd suas chun na h-ìre as sine. Tha na **cuspairean a tha rim faotainn** san fhoghlam fharsaing choitcheann a' gabhail a-steach Fraingis, Gàidhlig, cruinn-eòlas, eaconamas-dachaigh, eachdraidh, matamataig, nuadh-eòlas, foghlam pearsanta agus sòisealta, foghlam corporra, eòlas creideimh agus moralachd agus saidheans. Aig an ìre as sine, bithear a' dèanamh theisteanasan mar as trice ann an cruinn-eòlas, eachdraidh, matamataig agus nuadh-eòlas.

9.3 Bhiodh e math nam biodh na cuspairean agus co-theacsaichean a' churraicealaim air fad air an lìbhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig. Feumaidh tidsearan stòrasan agus ionnsachadh proifeiseanta fad-dhreuchd gus taic a thoirt dhaibh ann a bhith a' lìbhrigeadh an amais seo. Tha dreuchd chudromach aig

tidsearan Gàidhlig aig ìrean na h-àrd-sgoile ann a bhith a' **teagasg briathrachas agus abairtean speisealaichte** gus am bi e comasach do dhaoine òga leantainn orra ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig. A thuilleadh air sin, tha dreuchd aig a h-uile tidsear Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a thaobh a bhith a' leasachadh fileantachd is briathrachas speisealta chloinne agus dhaoine òga, mar phàirt de leasachadh litearrachd.

9.4 Feumaidh **feallsanachd** a' churraicealaim a bhith stèidhichte air tuigse cho-roinnte air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus dà-chànanas. Tha luchd-obrach, daoine òga, pàrantan agus com-pàirtichean soilleir mu adhbhar agus luach Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha iad mothachail dhan obair a th' aca fhèin, ge bith am bruidhinn iad a' Ghàidhlig no nach bruidhinn, a thaobh a bhith deimhinneach is taiceil do dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Thathar a' cur ri seo leis an dealbhadh a thathar a' dèanamh air a' churraicealam dhan fheadhainn a th' ann am foghlam tro mheadhan na Beurla dham bheil e comasach a' Ghàidhlig ionnsachadh mar phàirt den fhrèam-obrach airson Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig, a tha a' leantainn air adhart gu duaisean agus teisteanasan. Feumaidh cothroman cunbhalach cuideachd a bhith ann do na h-uile a bhith ag ionnsachadh mun luach a th' ann an cànan is cultar na Gàidhlig agus na tha e a' cur ri dearbh-aithne na h-Alba.

9.5 Tha an **curraicealam airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig bho AS1 gu AS3 agus suas chun na h-ìre as sine fhathast stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh**. Feumaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith na phàirt do-sheachanta den Foghlam Fharsaing Choitcheann suas gu deireadh AS3, agus an dèidh sin bidh an luchd-ionnsachaidh a' gluasad suas chun na h-ìre as sine bho AS4-AS6. Tha na h-adhbharan aige a' dol thar nam prìomh thaobhan de dh'ionnsachadh agus de leasachadh neach òg, mar a th' air a chur an cèill ann am buadhan agus comasan raointean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais. Feumaidh daoine òga fhathast fèin-fhiosrachadh fhaighinn air leantainneachd foghlaim san fhoghlam fharsaing choitcheann agus san ìre as sine le cothroman am fileantachd a leasachadh le bhith:

- a' dèanamh Gàidhlig mar chuspair;
- a' dèanamh chuspairean eile tro mheadhan na Gàidhlig;
- a' dol an sàs ann an ionnsachadh eadar-chuspaireil;
- a' dol an sàs ann cothroman airson coileanadh pearsanta; agus
- a' cleachdadh na Gàidhlig gus a dhol an sàs ann, is cur ri, beatha agus feallsanachd na sgoile.

9.6 Gus leigeil le leantainneachd ann am bogadh cumail a' dol, feumaidh sgoiltean a bhith ag amas air **earrann iomchaidh den churraicealam a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig aig ìrean na h-àrd-sgoile gus an cothrom a thoirt do dhaoine òga leantainn orra a' leasachadh am fileantachd sa Ghàidhlig tro bhogadh**. Chan eil earrann mhionaideach air a sònrachadh aig an ìre seo. Ach, feumaidh e a bhith mòr gu leòr gus buaidh a thoirt air fileantachd nan daoine òga. Bu chòir do dh'àrd-sgoiltean a tha ceangailte ri sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith ag amas air leantainn orra a thaobh a bhith a' cur ri fhileantas le bhith a' tabhann ionnsachaidh, teagaisg agus mheasaidh a tha susbainteach tro mheadhan na Gàidhlig. Gus dèanamh cinnteach gu bheil cothromachadh ann, a thaobh

cothrom air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, bu chòir do na h-àrd-sgoiltean air fad a bhith amasach a thaobh a bhith a' feuchainn gum biodh earrann shusbainteach den churraicealam air a lìbhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig.

9.7 Bidh tidsearan a' cumail sùil air agus a' tracadh adhartas na cloinne ann a bhith a' **leasachadh fileantachd thar nan ceithir co-theacsaichean de dh'ionnsachadh**. Tha an curraicealam a' tabhann sùbailteachd gu leòr gus dèiligeadh ri laigsean ann am fileantachd tro chothroman a chaidh an ullachadh is tachartasan sa bheil làn-bhogadh. Tha fèin-fhiosrachaidhean de làn-bhogadh den t-seòrsa seo cuideachd a' toirt cothrom do dhaoine òga an cuid Gàidhlig a chleachdadh gus leud, doimhneachd is dùbhlachd a thoirt dhaibh. Feumaidh na fèin-fhiosrachaidhean sin a thaobh làn-bhogaidh a bhith air an tabhann cuideachd do dhaoine òga a th' air sgur a dh'ionnsachadh na Gàidhlig aig puingeann adhartais gus am bi cothroman aca a bhith a' cumail suas 's a' cur ris an fhileantachd aca. Tha fèin-fhiosrachaidhean mar seo de làn-bhogadh nam pàirt den chòir a th' aig clann is daoine òga air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha na cothroman làn-bhogaidh sin stèidhichte air taghadh de dh'Fhèin-fhiosrachaidhean agus Builean sa Churraicealam airson Sàr-mhathais bho raointean a' churraicealaim. Tha iad a' tabhann fèin-fhiosrachaidhean ionnsachaidh agus co-theacsaichean brosnachail a tha iomchaidh, dùbhlachd agus taitneachd gus coinneachadh ri feumalachdan-ionnsachaidh chloinne is dhaoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig.

9.8 Tha a bhith ag ionnsachadh tro bhogadh aig ìrean na h-àrd-sgoile air a leasachadh **tro fheallsanachd** de thuigse is spèis do na daoine òga a tha a' leasachadh dà-chànanas tro Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Feumaidh feallsanachd na sgoile taic a thoirt do dh'ionnsachadh na Gàidhlig mar a tha sin air a mhìneachadh sa Chomhairle seo. Bu chòir '*Ionnsachadh Cànan ann an Alba: Modh-obrach 1+2*' a bhith air a chleachdadh ann an sgoiltean le solair Meadhan Gàidhlig gus cothrom a thoirt do dhaoine òga air fad ann am foghlam meadhan Beurla, a' Ghàidhlig ionnsachadh mar chànan a bharrachd. Is e prìomh fheart de dh'fheallsanachd a tha a' toirt taic do dh'ionnsachadh na Gàidhlig, ma bhios cothrom aig na daoine òga air fad, ma tha iad air a shon, a' Ghàidhlig ionnsachadh mar phàirt de dh'Fhoghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig. Tha suidheachaidhean mar sin a' toirt cothroman inntinneach dhaibh airson a bhith a' dèanamh cheanglaichean thar-ionnsachaidh. Tha iad sin a' gabhail a-steach a bhith a' fighe na Gàidhlig taobh a-staigh raointean co-roinnte agus tachartasan mar co-chruinneachaidhean, obair san t-seòmair-bidhe, teagasg san t-seòmair-clas. Ann a bhith a' dèanamh cheanglaichean, bu chòir leantainn gu faiceallach ri prionnsabal-bogaidh. Is e pàirt èigneachail den Foghlam Fharsaing Choitcheann suas gu deireadh AS3 a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, agus an dèidh sin bidh an luchd-ionnsachaidh a' gluasad suas chun **na h-ìre as Sìne** bho AS4-AS6. Tha adhbhar Foghlaim tro Mheadhan na Gàidhlig a' dol thairis air na prìomh thaobhan de dh'ionnsachadh 's de leasachadh neach òg, mar a tha sin air a mhìneachadh sna feartan 's na comasan de na ceithir earrannan den Churraicealam airson Sàr-mhathais. Tha an ìre as sìne a' toirt a' chothruim do sgoiltean barrachd sùbailteachd a bhith aca airson coinneachadh nas fheàrr ri feumalachdan an luchd-ionnsachaidh air fad gus coileanaidhean luchd-ionnsachaidh sa Ghàidhlig agus tron Ghàidhlig a leasachadh.

Feumaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith air a ghabhail a-steach san ìre as sine.

9.9 Feumaidh planadh fad-ùine a thaobh adhartais ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig dèanamh cinnteach gu bheil luchd-deilbh a' churraicealaim a' **cleachdadh an luchd-obrach air fad, luchd com-pàirt agus buidhnean Gàidhlig gus a bhith a' libhrigeadh agus a' toirt taic do dh'ionnsachadh dhaoine òga.** Is e an co-theacsa curraicealam as soilleire, tidsearan a bhith a' libhrigeadh chuspairean tro mheadhan na Gàidhlig. Ach, gus co-chuid iomchaidh den curraicealam a bhith air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig feumar cuideachd modh-obrach a bhith air a phlanadh mu àite na Gàidhlig thar nan ceithir cho-theacsan den churraicealam air fad. Tha seo a' gabhail a-steach dhuaisean airson coileanaidhean pearsanta tro mheadhan na Gàidhlig. Bu chòir do sgoiltean a bhith ag amas air a bhith a' tairgse co-dhiù aon chothrom gach là far am biodh daoine òga a tha a' dèanamh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' cluinntinn 's a' cleachdadh an cuid Ghàidhlig ann an suidheachaidhean dèanadach is brìghmhor.

9.10 Feumaidh feartan de **dhealbhachd curraicealaim** mar speisealachadh, cùrsaichean beairteachaidh, taghaidhean, agus clasaichean maighstireachd a bhith air an cleachdadh gus meudachadh a dhèanamh air a' cho-chuid den churraicealam a bhios air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig. San eadar-ama, bu chòir do sgoiltean a bhith a' maidseadh nan tidsearan a th' aca a tha fileanta sa Ghàidhlig ri bhith a' libhrigeadh chuspairean fa leth agus ionnsachadh eadar-chuspaireil tro mheadhan na Gàidhlig. Bu chòir do na sgoiltean air fad eòlas a bhith aca air an com-pàirtichean curraicealaim a thaobh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus a bhith gan cleachdadh airson a bhith a' togail suas ionnsachadh a tha rianail is adhartach. Feumaidh iad a bhith a' mapadh chom-pàirteachasan a th' aca a cheana agus a bhith a' leasachadh feadhainn ùra le luchd-solair eadar-dhealaichte a bhios a' gabhail a-steach phàrantan, bhuidhnean Gàidhlig, cholaistean, ionnsachadh is leasachadh coimhearsnachd, agus feadhainn eile sa choimhearsnachd nas fharsainge a' gabhail a-steach luchd-fastaidh agus gnothachasan ionadail gus taic a thoirt don luchd-obrach aca na co-theacsan eile den churraicealam a thoirt air adhart. Tha an aithisg **Developing Scotland's Young Workforce** a' toirt spionnadh às ùr don iomairt gus ionnsachadh a chur air bhonn ann an suidheachaidhean iomchaidh, dà-rìribh le slighean ionnsachaidh 16+ tro mheadhan na Gàidhlig.

9.11 Tha tidsearan Gàidhlig gu tric a' libhrigeadh Gàidhlig mar phàirt de chòir dhaoine òga air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha an sùbailteachd ann a bhith a' teagasg thar a' churraicealaim bho AS1 gu AS3 gu mòr ri mholadh. Tha mòran eisimpleirean air leth èifeachdach ann de thidsearan a tha a' dèanamh seo a cheana. Tha **sùbailteachd thidsearan Gàidhlig**, no tidsearan a tha comasach air a' Ghàidhlig a bhruithinn, air fhaicinn a cheana tro iadsan a bhith a' teagasg foghlam creideimh is moralta, foghlam creideimh agus slàinte agus sunnd/foghlam pearsanta is sòisealta thar ìrean. Mu choinneamh seo, bu chòir do thidsearan a bhith a' faighinn goireasan de dh'àrd-chàileachd ann an Gàidhlig agus bu chòir dhan ùine aca a tha saor bho theagasg a bhith ag aithneachadh gu bheil iad a' teagasg thar raointean a' churraicealaim agus gum feum iad ùine a bharrachd airson planadh.

9.12 Tha e mar dhleastanas air tidsearan Gàidhlig a bhith a' dealbh ro-innleachd airson a bhith a' leasachadh 's a' measadh **litearrachd, àireamhachd agus slàinte**

agus sunnd tro mheadhan na Gàidhlig, a bhios a' dèanamh ceangal ris an leasachadh aige tro mheadhan na Beurla.

9.13 Ann am mòran sgoiltean, tha còir dhaoine òga a thaobh a bhith a' faighinn **taic choitcheann agus chuimsichte**, air a bhith air a chur an cèill mar ùine air a phlanadh còmhla ri tidsear, a h-uile là no a h-uile seachdain, uaireannan mar phàirt de dh'ùine clàraidh. Ann an cuid de sgoiltean, tha seo air a libhrigeadh le neach ainmichte, tidsearan clàraidh, taoitear, no meantar. Dhan fheadhainn a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, dh'fhaodadh seo cothrom a thoirt airson an taic a bhith air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig. Ann an cuid de sgoiltean, tha seo air a choileanadh ann am buidhinn ioma-aois.

9.14 Feumaidh sgoiltean a bhith a' leasachadh frèam-obrach airson **ionnsachadh eadar-chuspaireil** tro mheadhan na Gàidhlig gus dèanamh cinnteach gu bheil daoine òga a' faighinn fèin-fhiosrachadh air a' chòir a th' aca co-chuid gu leòr den ionnsachadh a bhith tro mheadhan na Gàidhlig. Is urrainn dhan seo cuideachadh a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil ionnsachadh eadar-chuspaireil air a phlanadh mun cuairt air feumalachdan dhaoine òga agus a' dèanamh feum ann an co-theacsa eile de na sgilean cànan air fad aig com-pàirtichean a' churraicealaim. Tha ionnsachadh eadar-chuspaireil a' toirt co-theacsa bhrosnachail agus fhèin-thograch a thaobh a bhith a' leasachadh 's a' cur an cèill fileantachd, agus aig an aon àm a bhith tlachdmhor agus buntainneach. Tha e a' leantainn air adhart gu tuigse nas fheàrr air bun-bheachdan chudromach agus gu barrachd comais ann a bhith a' cleachdadh eòlas agus sgilean ann an dòighean chuartachail. Feumaidh luchd-obrach a bhith soilleir mu na ceanglaichean thar-ionnsachaidh a tha iad ag iarraidh a bhios daoine òga a' sgrùdadh agus a' tuigsinn. Bidh fios aca cuideachd mu na rudan a tha daoine òga air ionnsachadh a cheana agus mar a chuireas iad an sàs is mar a leasaicheas iad an t-ionnsachadh seo ann an dòighean ùra agus eadar-dhealaichte. Bidh fios aig a h-uile duine a tha an sàs dè na sgilean 's na bun-bheachdan, bho chuspairean no raointean eadar-dhealaichte, a tha iad a' tarraing ri chèile agus carson. Bidh fios aca cuideachd mar a tha ionnsachadh eadar-chuspaireil a' togail air agus a' leudachadh fileantachd dhaoine òga.

9.15 Feumaidh tòrr a bharrachd sùbailteachd agus **obair clustair** a bhith air a dhèanamh thar ìrean na bun-sgoile 's na h-àrd-sgoile le tidsearan gam faicinn fhèin mar thidsearan den fhoghlam fharsaing choitcheann agus a' co-obrachadh ann a bhith a' libhrigeadh ionnsachadh is teagasg. Tha **sgoiltean le solair 3-18** a' fosgladh suas chothroman do thidsearan a bhith ag obair thar ìrean agus le buidhnean ioma-aois. Faodaidh an t-aon rud a bhith air a dhèanamh le bun-sgoiltean agus àrd-sgoiltean a thaobh a bhith ag obair ann an ullachaidhean clustair. Tha a bhith a' cleachdadh 's ag adhartachadh na Gàidhlig aig **tachartasan làn-sgoile** cuideachd cudromach. Bu chòir dhan Ghàidhlig a bhith air a cleachdadh agus air a cur an sàs sna tachartasan sin gus cothrom a thoirt do na h-uile fèin-fhiosrachadh fhaighinn sa Ghàidhlig. Aig amannan eile, bidh tachartasan làn-sgoile mar co-chruinneachaidhean air an libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig do dhaoine òga ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha seo a' toirt a' chothruim do dhaoine òga a bhith a' leasachadh litearrachd tro Ghàidhlig agus cuideachd a bhith a' leasachadh, mar eisimpleir, builean foghlam creideimh is moraltachd.

9.16 Tha cothroman airson **coileanaidhean pearsanta** nan co-theacsa chudromach airson a bhith a' cur cànan an sàs, a bhith a' togail misneachd agus raon de sgilean airson ionnsachadh, beatha is obair. Tha grunnan phrògram leithid duaisean Iain Muir, Diùc Dhùn Èideann agus Bratach na Croise mar-thà a' cur ri Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus cuideachd a' toirt chothroman-ionnsachaidh còmhnaidheach agus air a' bhlàr a-muigh. Tha tachartasan mar an Deasbad Nàiseanta agus FilmG a' leasachadh sgilean Gàidhlig agus cuideachd feadhainn co-cheangailte ri ionnsachadh, beatha is obair. Feumaidh coileanaidhean pearsanta a bhith mar phàirt de phròiseas a bhios air a phlanadh le com-pàirtichean ag obair gu dlùth le tidsearan ann a bhith a' planadh adhartas agus rian ann an ionnsachadh. Bu chòir dhaibh cuideachd, aig an aon àm 's a tha iad a' toirt spèis do dhìomhaireachd chloinne is dhaoine òga, a bhith a' cuideachadh ann a bhith a' coinneachadh ris na builean a thaobh sgrùdadh agus tracadh gus togail air fileantachd. Tha e cuideachd na shùileachadh nàiseanta gum bi com-pàirtichean an sàs ann am fèin-mheasadh. Feumaidh cothroman airson coileanadh pearsanta cothroman beairteach a thoirt gus tuilleadh sgilean cànan a leasachadh agus faodaidh iad gabhail a-steach:

- clubaichean an dèidh na sgoile, campaichean samhraidh, agus cuairtean a bhios a' cur fòcas air na h-ealain chruthachail, obair-ciùird, seinn, co-fharpaisean deasbaid, dèanamh fhilmichean;
- taic le obair dachaigh agus ionnsachadh;
- spòrs agus cur-seachadan;
- ceanglaichean ri solaraichean eile a bhios a' tabhann Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus dùthchannan eile a bhios a' leasachadh ionnsachadh tro bhogadh; agus
- leasachadh choileanaidhean agus dhuaisean phearsanta.

9.17 Feumaidh ionnsachadh agus leasachadh coimhearsnachd is fheadhainn eile, leantainn orra a' tabhann chothroman do luchd-ionnsachaidh a bhith a' coileanadh **creideasachadh tro mheadhan na Gàidhlig airson sgilean airson ionnsachadh, beatha agus obair**. Feumaidh seo gabhail a-steach duaisean-coidsidh spòrs agus ceannardas agus raon farsaing de thachartasan ciùil, thèatar is ealain. Tromhpasan, faodaidh luchd-ionnsachaidh am misneachd 's am fèin-mheas fhèin a thogail suas, an tionnsgalachd a mheudachadh, agus raon de sgilean a leasachadh a leanas air adhart gu slighean obrach nas fheàrr. Bhiodh e cuideachd feumail coimhead ri bhith a' leasachadh chothroman a tha a' brosnachadh clann is daoine òga gus a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig aig àm lòn agus aig clubaichean an dèidh na sgoile agus aig tachartasan eile. Feumaidh clann spionnadh gus a' Ghàidhlig a chleachdadh taobh a-muigh an t-seòmair-sgoile. Is e dòigh a tha an seo anns an urrainn do chom-pàirtichean, pàrantan, daoine saor-thoileach agus a' choimhearsnachd buaidh chudromach a thoirt. Ann an cuid de cheàrnaidhean is urrainn do Cho-òrdanaichean Gnìomhach Sgoile taic a thoirt. Tha àite aig Co-òrdanaiche Gnìomhach Sgoile cuideachd ann a bhith a' trèanadh dhaoine òga gu a bhith nan ceannardan a' gabhail uallach airson a leithid sin de thachartasan. Bhon t-Sultain 2015, bidh gach sgìre ùghdarras ionadail ag ullachadh plana trì bliadhna a mhìnicheas mar a bhios ionnsachadh is leasachadh coimhearsnachd air a libhrigeadh. Feumaidh na planaichean sin sealltainn gu soilleir mar a bhios Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig air adhartachadh.

Feumaidh sgrùdaidhean HM dèanamh cinnteach gu bheil na planaichean a' sealltainn mar a thèid taic a thoirt dhan Ghàidhlig sa churraicealam.

9.18 Is e prìomh phrionnsabal airson dealbhadh curraicealaim aig ìrean AS1-AS3 dèanamh cinnteach gu bheil na daoine òga a' faighinn an **còir nàiseanta a thaobh a bhith a' faighinn an làn-raon de dh'Eòlasan agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais aig an treas ìre mus ruig iad deireadh AS3**. Bu chòir do sgoiltean cuideachd a bhith ag amas air gum bi nas urrainn de dhaoine òga a' dol nas fhaide na sin gus a bhith soirbheachail anns a' cheathramh ìre de dh'Fhèin-fhiosrachaidhean agus Bhuilean. Gus an tèid fuasglaidhean fhaighinn a thaobh suidheachadh an luchd-obrach, bidh cuid de na sùileachaidhean nàiseanta airson a' churraicealaim air a libhrigeadh tro mheadhan na Beurla. Feumaidh ionnsachadh dhaoine òga ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig dèanamh cinnteach gu bheil e a' toirt làn-fhiosrachadh mu stiùireadh agus comhairle nàiseanta, biodh sin sa Ghàidhlig no sa Bheurla. Feumaidh cothroman airson pearsantachadh agus taghadh thar iomadh taobh den ionnsachadh a bhith aig daoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig tro AS1 gu AS3. Faodaidh iad sin gabhail a-steach taghaidhean tro ionnsachadh, theagasg agus mhodhan measaidh; chuspairean no cho-theacsaichean; chuspairean airson ionnsachadh eadar-chuspaireil; chothroman a th' aig luchd-ionnsachaidh a bhith a' cur ri beatha na sgoile mar choimhearsnachd; agus tro na gnìomhan a bhios iad a' dèanamh airson coileanadh pearsanta. Bu chòir do na gnìomhan a bhios an neach òg a' taghadh togail air an ro-ionnsachadh agus leantainneachd a thabhann tro leud, dùbhlán agus cur an cèill. Tha mòran sgoiltean a' planadh an curraiceala ann an leithid de dhòigh 's gum faigh daoine òga cothrom taghaidh agus speisealachaidh a dhèanamh ann an AS3. Feumaidh am plana a bhith mothachail, cho fad 's a ghabhas, gum bi cothrom ann a dhèanamh tro mheadhan na Gàidhlig. Tha a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil cothroman gu leòr ann a bhith ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig na phàirt cudromach de bhith a' cumail suas ùidh dhaoine òga a thaobh a bhith a' leasachadh am fileantachd sa Ghàidhlig. Tha e a' cheart cho cudromach gu bheil na cothroman sin air am planadh gus ionnsachadh a thoirt dhaibh a tha adhartach, rianail, dùbhlánach agus a tha gan ullachadh airson a dhol air adhart chun na h-ìre as sine agus gu teisteanasan. Feumar a bhith faiceallach, ge-tà, nach tèid dubhadh às cothroman airson a dhol air adhart ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

9.19 Tha AS3 a' comharrachadh clach-mhìle chudromach ann an ionnsachadh dhaoine òga. Dh'fhaodadh gur e seo an cothrom mu dheireadh a bhios aca de chuid de raointean den churraicealam no chuspairean. A thaobh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, is e àm cudromach a th' ann a thaobh a bhith a' comharrachadh 's a' clàradh na tha daoine òga air a choileanadh, agus a bhith a' toirt stiùir shoilleir a thaobh na h-ìre aig a bheil na daoine òga a thaobh an adhartas ann am fileantachd agus na h-ath cheumannan gus tuilleadh leasachadh a dhèanamh air. Is e iomradh luachmhor a tha ann an **dealbh sgoilear AS3** a tha air a dheagh chumail is le fianais iomchaidh, a bheir taic do dh'adhartas luchd-ionnsachaidh san àm ri teachd. A thaobh dhaoine òga, tha an dealbh agus am pròiseas-clàraidh na sgrìobhainn chudromach airson a bhith a' gluasad air adhart len ionnsachadh agus a bhith a' dol air adhart an dèidh an fhoghlaim fharsaing choitchinn gu slighean mar an ìre as sine, cothroman obrach san àm ri teachd agus trèanadh. Tha am pròiseas-clàraidh agus an Dealbh glè chudromach ann a bhith a' toirt taic do dhaoine òga a tha ag

ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig a bhith ag aithneachadh an coileanaidhean agus na h-ath cheumannan ann a bhith a' leasachadh an sgilean cànan. Tha conaltradh eadar an neach-ionnsachaidh 's an tidsear aig cridhe a' phròiseis a tha seo. Is e prìomh phròiseas a tha seo gus a bhith a' meòrachadh air na rudan a chaidh a choileanadh agus air an ionnsachadh a chaidh a dhèanamh. Feumaidh e comhairle a thoirt do na daoine òga mun dòigh anns am faod iad a bhith a' faighinn cothrom air ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig sna seòmraichean-sgoile agus nas fharsaingeach na sin.

9.20 Aig deireadh **AS4**, faodaidh luchd-ionnsachaidh a bhith san sgoil, ann an colaiste, còmhla ri solaraidhean trèanaidh, san àite-obrach, an sàs ann am prògraman a th' air an tabhann sa choimhearsnachd no le buidhnean-òigridh, no ann am prògraman a th' air an tabhann ann an com-pàirteachas, mar an fheadhainn a bhios air an tabhann tro chom-pàirteachasan sgoil-colaiste, sgoil-fastaiche no sgoil-oilthighe. Faodaidh iad a bhith nam prògraman làn-ùine no pàirt-ùine. Faodaidh iad a bhith ag ionnsachadh tro mheasgachadh de chlasaichean aghaidh ri aghaidh no ionnsachadh ag astar. Fhad 's a bhios iad a' gluasad air adhart tro **AS5 agus AS6**, faodaidh iad eòlas fhaighinn air raon a bhios a' sìor leudachadh de dh'ullachaidhean libhrigidh agus com-pàirteachais, agus a bhith a' gabhail tuilleadh is tuilleadh uallaich airson an cuid ionnsachaidh fhèin. Feumaidh an Dealbh AS3 agus an clàradh stèidh a thabhann airson planadh a thaobh nan diofar shlighean coileanaidh a tha sin tron ìre as sine.

9.21 Mar a bhios an ìre as sine air a leasachadh agus modhan-obrach eadar-dhealaichte a' nochdadh airson luchd-ionnsachaidh bho AS4 gu AS6, nì sgoiltean cinnteach gu bheil daoine òga a' dèanamh chùrsaichean a bhios a' leantainn air adhart gu **Teisteanasan Nàiseanta** sa Ghàidhlig, Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh), agus cuspairean a bhios air an libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig ann an àireamhan iomchaidh. Feumaidh sgoiltean gluasadan a thracadh a thaobh a bhith a' cur air adhart dhaoine òga gu Teisteanasan Nàiseanta ann am Foghlam Gàidhlig gus dèanamh cinnteach gu bheil na h-àireamhan a tha a' dol air adhart air an cumail suas agus a' meudachadh mar a bhios iomchaidh. Mar phàirt den sgrùdadh agus den tracadh air adhartas agus coileanadh, feumaidh sgoiltean agus ùghdarrasan ionadail lùghdachadh a dhèanamh air an àireamh de dhaoine òga a tha a' fàgail Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig 3-18 às aonais duais no teisteanas ann an Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh)/Gàidhlig no tro Ghàidhlig. Feumaidh sgoiltean a bhith a' coimhead ri bhith a' tabhann slighean iomchaidh agus dùbhlach dha na daoine òga sin gus togail nas èifeachdaiche air am fileantachd agus gus seachnadh dì-coileanadh. Tha dealbhadh na h-ìre as sine a' fosgladh suas chothroman a thaobh a bhith a' coinneachadh ann an dòigh nas fheàrr ri feumalachdan luchd-ionnsachaidh.

9.22 Ann a bhith a' sgrùdadh dè cho math 's a tha sgoiltean a' libhrigeadh curraicealam tro mheadhan na Gàidhlig, dh'fhaodadh na leanas a bhith nan ceumannan feumail:

- a' dèanamh cinnteach gur e luchd-obrach a tha fileanta sa Gàidhlig a tha a' libhrigeadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig;
- a' faicinn an gabh barrachd co-roinn a bhith air a dhèanamh de dh'ealantas luchd-obrach eadar an dà chuid bun-sgoiltean agus àrd-sgoiltean eile;

- a' faicinn a bheil modhan-obrach a thaobh ionnsachaidh phroifeiseanta fad dhreuchd a' brosnachadh luchd-obrach eile a bhith ag ionnsachadh agus a' leasachadh am fileantachd sa Ghàidhlig;
- ag obair le bun-sgoiltean gus dèanamh cinnteach nach eil gluasad air adhart air a chumail air ais le bhith ag atharrachadh am meadhan libhrigidh;
- a' dèanamh sgrùdadh air dè cho math 's a tha dealbhadh curraicealaim leithid speisealachadh, cùrsaichean beairteachaidh, taghaidhean, agus clasaichean maighstireachd a bhith air an cleachdadh gus meudachadh a dhèanamh air a cho-chuid de ionnsachadh tron Ghàidhlig;
- a' dèanamh sgrùdadh air dè cho math 's a tha ionnsachadh thar chuspair air a chleachdadh airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig;
- a' brosnachadh chom-pàirtichean gus bhith a' libhrigeadh taobhan den churraicealam tron Ghàidhlig;
- a' dèanamh sgrùdadh air dè cho math 's a tha colaistean, ionnsachadh agus leasachadh coimhearsnachd agus buidhnean Gàidhlig a' cur ri Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, a' gabhail a-steach a bhith a' cleachdadh modhan-obrach de dh'ionnsachadh co-mheasgaichte;
- a' dèanamh sgrùdadh air an dòigh san urrainn cothroman airson coileanaidhean pearsanta agus creideasachadh ionnsachadh tron Ghàidhlig a sholarachadh;
- a bhith a' cleachdadh àm lòn agus clubaichean an dèidh na sgoile mar chothrom do dhaoine òga a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig;
- a' faicinn a bheil adhartas bhon fhoghlam fharsaing choitcheann gu Nàiseanta 4, 5 agus Àrd Ìre ann an cuspair sam bith comasach; agus
- a' faicinn a bheil adhartas bho Àrd Ìre gu Sàr Àrd Ìre comasach.

10. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: a' leasachadh fileantachd le prògram air a dhealbh airson cànan, gràmar agus briathrachas

Prìomh fhiosrachadh:

- Tron ìre làn-bhogaidh, tha leasachadh gràmar agus briathrachas speisealta air fhighe a-steach don ionnsachadh agus don chluich tro bhith a' cleachdadh Gàidhlig de dh'àrd-chàileachd fad na h-ùine.
- An dèidh seo agus aig na h-ìrean bogaidh, fàsaidh clann nas mothachaile air leasachadh raointean cànan sònraichte. Tha puingean gràmair sònraichte agus briathrachas speisealaichte air an dealbh ann am prògraman is cùrsaichean thar raointean a' churraicealaim agus co-theacsaichean a' churraicealaim.
- Tha e cudromach gun lean sgoiltean orra leis a' chleachdadh **poileasaidh a bhith aca a thaobh an dòigh sam bhithear a' ceartachadh mhearachdan cànan a bhios aig clann is daoine òga** gus nach fhàs na mearachdan sin bitheanta.

10.1 Tha modhan-obrach a thaobh a bhith ag ionnsachadh 's a' teagasg sgilean cànan Gàidhlig air a bhith air an leasachadh gu mòr thar ùine. Sna h-eisimpleirean as fheàrr, tha sgoiltean air aontachadh **modhan-obrach air an deagh bhreithneachadh airson a bhith a' leasachadh eòlas is cleachdadh cànan chloinne is dhaoine òga**. Tha tidsearan, mar eisimpleir, sgileil ann a bhith a' modaladh deagh chleachdadh de Ghàidhlig a bhios aig clann is daoine òga gun a bhith a' lùghdachadh am misneachd ann a bhith a' cleachdadh a' chànan. Bidh iad gan ceartachadh gu faiceallach 's gu h-èifeachdach gus am bi fhios aca air an dòigh iomchaidh airson a' chànan a chleachdadh. An uair sin, bidh an neach-ionnsachaidh, a' tuigsinn carson a chaidh a cheartachadh 's ag ràdh an rud ceart mar phàirt nàdarra den phròiseas ionnsachaidh. Gu saor-thoileach bidh na tidsearan a' cruthachadh shuidheachaidhean eile do chlann is do dhaoine òga airson a bhith a' cluinntinn 's a' cleachdadh cànan a tha ceart. Ann a bhith a' dèanamh seo, tha iad a' cleachdadh modhan-obrach mhatha airson teagasg is measadh.

10.2 Tron ìre làn-bhogaidh, tha leasachadh gràmar agus briathrachas speisealta air fhighe a-steach don ionnsachadh 's don chluich tro bhith a' cleachdadh Gàidhlig fad na h-ùine. Tron ìre làn-bhogaidh, tha clann air an dèanamh mothachail air cànan de dh'àrd-chàileachd le bhith a' cleachdadh gràmar ann an dòigh cheart. Bidh clann a' cluinntinn, a' gabhail a-steach agus ag ionnsachadh seo gun a bhith a' smaoinneachadh mu ghràmar. Cleachdaidh an tidsear tachartasan is gnìomhan, mar eisimpleir, rann sònraichte no raon-cluiche mar a bhios iad ag aithneachadh seo mar an ath cheum ann a bhith a' leasachadh ionnsachadh na cloinne. Aig amannan eile, bho bhith a' cumail sùil air ionnsachadh, bidh an luchd-obrach mothachail gu bheil feum aig cànan na cloinne air taic ann an raon sònraichte.

10.3 An dèidh seo agus aig na h-ìrean bogaidh, fàsaidh clann nas mothachaile air leasachadh raointean cànan sònraichte. Tha puingean gràmair sònraichte agus briathrachas speisealaichte air an dealbh ann am prògraman is cùrsaichean thar raointean a' churraicealaim agus co-theacsaichean a' churraicealaim. Ann a bhith a' dèanamh seo, feumaidh frèam nas soilleire a bhith aig sgoiltean a thaobh a bhith a' leasachadh gràmar a bhios a' sealltainn adhartas is rian. Feumaidh seo cuideachd taobhan cudromach de ghràmar a shònrachadh a bu chòir clann is daoine òga a bhith eòlach air mun àm a ruigeas iad ìre shònraichte. Bidh planadh airson gràmar

cuideachd a' gabhail a-steach chothroman a bhith a' cleachdadh 's a' cur an sàs gràmar air stèidh nas neo-eisimeiliche thar raointean is co-theacsaichean a' churraicealaim. Feumaidh am planadh airson leasachadh-gràmair obrachadh glè dhlùth le bhith a' sgrùdadh 's a' tracadh adhartas is coileanadh na cloinne. Cleachdaidh tidsearan measadh gu bhith a' faicinn a bheil clann is daoine òga air taobhan sònraichte de leasachadh cànan a thogail agus tillidh iad thuige nuair a bhios e riatanach gus gràmar a dhaingneachadh 's a leudachadh. Bu chòir dhaibh cuideachd am fiosrachadh seo a chleachdadh gus sgrùdadh a dhèanamh agus gus an cleachdadh 's am planadh a thaobh gràmar a leasachadh mar phàirt de bhith a' leasachadh a' churraicealaim. Nì seo cinnteach gun lean leasachaidhean orra ann an cleachdadh 's ann an cànan na cloinne is nan daoine òga sa Ghàidhlig agus gum bi i ceart is fileanta aca. Feumaidh fòcas sònraichte a chur air a bhith a' fighe prìomh phuingeann gràmair san ìre làn-bhogaidh a dh'fhaodadh a bhith na bu dorra a leasachadh nas fhaide air adhart mar leasan air leth ann an gràmar. Tha e cuideachd feumail a thaobh na cloinne as sine is daoine òga a bhith a' sìor chleachdadh briathrachas gràmair gus an cuideachadh ann a bhith a' dèanamh cheanglaichean le cànanan eile.

10.4 Tha e cudromach gun lean sgoiltean orra leis a' chleachdadh **poileasaidh a bhith aca a thaobh an dòigh airson a bhith a' ceartachadh mhearachdan cànan a bhios aig clann is daoine òga** gus nach fhàs na mearachdan sin bitheanta. Mur a tèid an ceartachadh, bidh mearachdan cànan a' fàs nas dùbhlanaiche do chlann is do dhaoine òga a thaobh a bhith a' dèiligeadh riutha. Thar nan ìrean, feumaidh modh-obrach chunbhalach a bhith aig tidsearan a thaobh a bhith a' ceartachadh mhearachdan anns na bhios clann is daoine òga ag ràdh 's a' sgrìobhadh. Feumaidh planaichean soilleir a bhith aig tidsearan a thaobh a bhith a' leasachadh fileantachd ann an dòigh adhartach is rianail.

10.5 Aig ìrean na h-àrd-sgoile, feumaidh tidsearan a tha nan speisealaichean ann an Gàidhlig a bhith a' co-òrdanachadh an taobh seo de litearrachd agus a' toirt taic dhan fheadhainn a tha nan speisealaichean cuspair, ach is dòcha nach eil nan speisealaichean a thaobh a bhith a' teagasg chànanan. Is e aon mhodh-obrach gum faodadh prìomh àite a bhith aig tidsearan a tha nan speisealaichean ann an Gàidhlig a thaobh a bhith ag adhartachadh agus/no a' teagasg a' chànan, am briathrachas speisealta 's an gràmar a dh'fheumar ann an raointean den churraicealam. Feumaidh iad cuideachd a bhith an sàs ann a bhith a' tracadh 's a' sgrùdadh sgilean cànan chloinne is dhaoine òga thar raointean a' churraicealaim air fad. Tha na tidsearan ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig nan tidsearan de raointean den churraicealam is de chuspairean, agus cuideachd nan tidsearan de leasachadh cànan.

11. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: A' gluasad air adhart

Prìomh fhiosrachadh:

- Feumaidh sgoiltean agus com-pàirtichean a bhith an sàs ann an conaltradh a thaobh a bhith a' planadh ionnsachadh 3-18 airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig gus dèanamh cinnteach gum bi leantainneachd agus adhartas ann an ionnsachadh thar nan raointean curraicealam air fad, gu sònraichte a' dol a-steach gu P1, eadar P7 is AS1 agus bhon fhoghlam fharsaing choitcheann a-steach chun na h-ìre as sine.

11.1 Is iad na gluasadan air adhart, na gluasadan a tha clann is daoine òga a' dèanamh bhon dachaigh chun na sgoil-àraich, bho ìre gu ìre (agus tro ìrean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais), bho bhun-sgoil chun na h-àrd-sgoile, eadar sgoiltean, agus bhon àrd-sgoil gu foghlam adhartach agus àrd-ìre agus gu obair. Tha e riatanach gum bi ullachaidhean gluasad air adhart èifeachdach nan àite airson na cloinne 's nan daoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig mar a bhios iad a' gluasad bho ìre gu ìre. Tha Plana Nàiseanta na Gàidhlig a' cur an cèill targaid àrd-amasach a thaobh a bhith a' meudachadh nan àireamhan a bhios a' clàradh ann am P1 mu 2017. Gus àm ri teachd a bhios seasmhach airson a' chànain a chruthachadh, feumaidh an targaid a bhith air a dhèanamh seasmhach tron fhoghlam fharsaing choitcheann a bhios a' leantainn air adhart gu duaisean is teisteanasan aig an ìre as sine.

11.2 Feumaidh sgoiltean agus com-pàirtichean co-obrachadh ann a bhith a' planadh ionnsachadh 3-18 airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig gus dèanamh cinnteach gum bi leantainneachd is adhartas ann an ionnsachadh a' dol thar nan raointean curraicealaim air fad, gu sònraichte a-steach gu P1, eadar P7 is AS1 agus bhon fhoghlam fharsaing choitcheann a-steach chun na h-ìre as sine. Feumaidh barrachd mothachaidh a bhith air a thoirt don ìre thràth de Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, a' tòiseachadh aig aois trì bliadhna le leantainneachd a-steach gu P1.

12. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: Modh-obrach 1+2 a thaobh Ionnsachadh Cànan

Prìomh fhiosrachadh:

- Sa Mhodh-obrach 1+2 a thaobh Ionnsachadh Cànan ann an Alba, bidh clann an toiseach air am bogadh sa Ghàidhlig a' cleachdadh Eòlasan agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais aig na h-ìrean tràtha 's na ciad ìrean.
- Aig P3/P4, tòisichidh clann a' dèiligeadh ri Eòlasan agus Builean a' Churraicealaim airson Sàr-mhathais a thaobh litearrachd agus Beurla.
- Ionnsaichidh clann dàrna cànan a bharrachd, L3, ann an ùine nach bi nas fhaide air adhart na P5.

12.1 Tha Mhodh-obrach 1+2 a thaobh Ionnsachadh Cànan ann an Alba a' toirt frèam-obrach chudromach airson a bhith a' meudachadh ionnsachadh na Gàidhlig thar na dùthcha. Tha an aithisg mu Mhodh-obrach 1+2 ag aithneachadh gur e eisimpleir air leth èifeachdach de dh'ionnsachadh cànan a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

12.2 Ann a bhith a' cur an cèill Modh-obrach 1+2 ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, feumar planadh airson trì cànanan sa churraicealam, agus a bhith a' toirt aithne do phrionnsabalan-bogaidh. An toiseach, bidh clann air am bogadh sa Ghàidhlig a' cleachdadh Eòlasan agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais aig na h-ìrean tràtha is na ciad ìrean. Aig P3/P4, tòisichidh iad a' dèiligeadh ri Eòlasan agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais a bhios a' buntainn ri litearrachd agus Beurla. San dòigh seo, bidh an cothrom aig a' chloinn seo buannachdan dà-chànanas a mhealtainn. Mar a thathar an dùil sa Mhodh-obrach 1+2, bidh an comas aca sgilean a leasachadh, agus eòlas is tuigse air an dòigh sa bheil cànanan ag obair. Cuidichidh na sgilean sin a ghabhas an cleachdadh ann an suidheachaidhean eile iad ann a bhith ag ionnsachadh an dàrna cànan a bharrachd, L3, agus gheibh clann a tha ag ionnsachadh ann an GME cothrom air mu P5. Bu chòir astar is adhartas an ionnsachaidh a sgrùdadh agus a thracadh gu faiceallach gus dèanamh cinnteach gu bheil iad a' faighinn ionnsachadh a tha dùbhlach, a tha a' stèidheachadh sùileachaidhean àrda agus a' coinneachadh ri feumalachdan sònraichte chloinne. Tro AS1 gu AS3, bu chòir cothroman a bhith aig daoine òga leantainn orra ag ionnsachadh a' chànan a bharrachd a tha seo, L3, còmhla ris a' Bheurla 's a' Ghàidhlig, mar phàirt de dh'eòlas adhartach. Feumaidh leud, doimhneachd agus dùbhlach a bhith mar phrìomh fheartan de dh'ionnsachadh dhaoine òga de L3 gus cunntas a ghabhail de bhuannachdan dà-chànanais.

13. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: a' cruthachadh feallsanachd airson na Gàidhlig ann an sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig is ann an suidheachaidhean eile.

Prìomh fhiosrachadh:

- Feumaidh an t-solair tro Mheadhan na Gàidhlig air fad a bhith ag amas air feallsanachd a chruthachadh a tha taiceil a thaobh bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig. Airson seo, tha àite cudromach aig an luchd-obrach air fad, aig clann, aig daoine òga agus aig pàrantan.
- Feumaidh beachd deimhinneach agus in-ghabhalach a bhith aig a h-uile ball de choimhearsnachd na sgoile mun Ghàidhlig agus a thaobh nan daoine a bhios a' bruidhinn 's ag ionnsachadh a' chànain.
- An uair a tha solair tro Mheadhan na Gàidhlig agus tro Mheadhan na Beurla còmhla san aon sgoil, feumaidh a' chlann air fad an cothrom a bhith aca ionnsachadh mu chànain, mu chultar agus mu dhualchas na Gàidhlig mar phàirt de dhearbh-aithne na h-Alba.
- Feumaidh clann is daoine òga a bhith air am brosnachadh gus a bhith a' bruidhinn 's a' cleachdadh na Gàidhlig airson raon de dh'adhbharan ann a bhith a' leasachadh an ionnsachaidh thar a' churraicealaim agus a' cur ris an fheallsanachd airson Gàidhlig ann an sgoil.

13.1 Feumaidh an t-solair tro Mheadhan na Gàidhlig air fad a bhith ag amas air feallsanachd a chruthachadh a tha taiceil do bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig. Airson seo, tha àite cudromach aig an luchd-obrach air fad, aig clann, aig daoine òga agus aig pàrantan.

13.2 Tha feallsanachd airson Gàidhlig air a chruthachadh le bhith a' cleachdadh na Gàidhlig airson a bhith a' libhrigeadh thar nan ceithir co-theacsaichean den churraicealam. Tha e stèidhichte air uail ann an cànan 's ann an cultar na Gàidhlig agus ann a bhith a' comharrachadh dà-chànanas.

13.3 Feumaidh beachd deimhinneach is in-ghabhalach a bhith aig a h-uile ball de choimhearsnachd na sgoile mun Ghàidhlig is a thaobh nan daoine a bhios a' bruidhinn 's ag ionnsachadh a' chànain. Feumaidh tuigse choitcheann a bhith ann mu **carson a tha a' Ghàidhlig cudromach agus a luach a tha innte a thaobh ionnsachaidh**. Tha feallsanachd airson Gàidhlig cùramach, àrachail, is làn spèis agus a' toirt a' chothruim don luchd-obrach, don chloinn is do dhaoine òga air fad a bhith an sàs ann an conaltraidhean gu tric tro mheadhan na Gàidhlig. Tha seo a' ciallachadh gur i a' Ghàidhlig cànan na sgoile. A thuilleadh air seo, feumaidh gach neach a tha an sàs san t-solair tro Mheadhan na Gàidhlig tuigse a bhith aca air carson a chluinneas iad a' Ghàidhlig air a bruidhinn 's air a cleachdadh san sgoil. Mura h-eil iad fhathast fileanta sa Ghàidhlig, feumaidh iad a bhith dealasach mu bhith a' cleachdadh 's ag ionnsachadh beagan Gàidhlig, eadhoin dìreach abairtean nàdarrach làitheil. Is e dòigh ionnsachaidh sònraichte a th' ann am bogadh. Bu chòir tuigse a bhith aig na h-uile air an fheallsanachd a th' air a chùl agus na cleachdaidhean a tha na chois. San t-solair tro Mheadhan na Gàidhlig, tha a' Ghàidhlig air a cluinntinn 's air a faicinn fad na h-ùine sna seòmraichean-sgoile, a-staigh agus a-muigh. Tha seo a' cuideachadh ann a bhith a' leasachadh fileantachd chloinne is dhaoine òga agus a' toirt cothroman fìora do chlann a bhith a' cleachdadh an cuid Gàidhlig. Tha a' Ghàidhlig air a cleachdadh aig tachartasan is làraich làn-

sgoile, mar eisimpleir aig co-chruinneachaidhean, aig cuirm-dhuaisean, ag ainmeachadh nithean, a' tadhal air seòmraichean-clas, san t-seòmar-bìdh agus a' freagairt an fhòin. Tha a' Ghàidhlig faicsinneach, mar eisimpleir ann an soidhnichean 's ann an conaltradh leithid litrichean is puist-dealain. Tha seo a' cuideachadh ann a bhith a' cur na Gàidhlig an cèill air taobh a-muigh an t-seòmair-clas.

13.4 An uair a tha **solair tro Mheadhan na Gàidhlig agus tro Mheadhan na Beurla còmhla san aon sgoil, feumaidh a' chlann air fad an cothrom a bhith aca ionnsachadh mu chànan, chultar agus dhualchas na Gàidhlig mar phàirt de dhearbhadh-aithne na h-Alba.** Tha Modh-obrach 1+2 a thaobh ionnsachadh cànan a' tabhann chothroman airson na Gàidhlig ionnsachadh. Feumaidh tuigse co-roinnte a bhith aig an luchd-obrach air fad, clann is daoine òga, air an fheallsanachd a thaobh na Gàidhlig. An uair a tha solair tro Mheadhan na Gàidhlig agus tro Mheadhan na Beurla còmhla san aon sgoil, tha a' Ghàidhlig air a cluinntinn is air a faicinn fad na h-ùine sna seòmraichean-sgoile, taobh a-muigh an t-seòmair-sgoile 's air a' bhlàr a-muigh. Bidh an fheadhainn a tha a' dèanamh Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig cuideachd a' cleachdadh an cuid Ghàidhlig airson an cuideachadh gus a bhith a' fàs nas fhileanta agus gus cothroman fìora a thoirt dhaibh ann a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig. Tha a' Ghàidhlig air a cleachdadh aig tachartasan is làraich làn-sgoile. Tha a' Ghàidhlig faicsinneach, mar eisimpleir ann an soidhnichean 's ann an conaltradh leithid litrichean is puist-dealain. Tha seo a' cuideachadh ann a bhith a' cur na Gàidhlig an cèill taobh a-muigh an t-seòmair-clas.

13.5 Feumaidh clann is daoine òga a bhith air am brosnachadh gus a bhith a' bruidhinn 's a' cleachdadh na Gàidhlig airson raon de dh'adhbharan ann a bhith a' leasachadh an ionnsachaidh thar a' churraicealaim agus a' cur ris an **fheallsanachd airson Gàidhlig** ann an sgoil. Tha seo a' toirt deagh chothrom do chlann a bhith a' stiùireadh an ionnsachaidh 's an coileanadh aca fhèin agus aig feadhainn eile. Ann a bhith a' leasachadh nan ceithir chomasan den Churraicealam airson Sàr-mhathais, tha mòran chothroman ann do clann is do dhaoine òga a thaobh a bhith gnìomhach is neo-eisimeileach ann an iomairt, agus ann an tachartasan is gnìomhan cultarail, ciùil, spòrs, agus obair saor-thoileach is ceannardas. Ann a bhith a' dèanamh seo, bu chòir do choileanaidhean chloinne is dhaoine òga a bhith air an aithneachadh tro chlàradh agus le duaisean is cuachan sgoile, ionadail agus nàiseanta. Tha uallach airson a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil an feallsanachd a thaobh na Gàidhlig cuideachd a' dol a-mach gu luchd-tadhail na sgoile, ge bith an e com-pàirtiche, pàrant no ball den choimhearsnachd a th' anna. Feumaidh iad cuideachd am pàirt a chluich ann a bhith a' cur ri feallsanachd airson Gàidhlig leis an dealas aca a thaobh cleachdadh na Gàidhlig. Bu chòir an cleachdadh de **theicneòlas fiosrachaidh agus conaltraidh** agus ceòl a bhith air a mheudachadh gus àrainn Ghàidhlig a chruthachadh ann an sgoiltean. Mar a bhios luchd-tadhail a' tighinn chun na sgoile, bu chòir soidhnichean is clàraidhean a bhith am follais a tha ag innse gu bheilear a' cur luach sa Ghàidhlig san sgoil agus gu bheil i air a cleachdadh innte.

14. Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: luchd-ionnsachaidh le feumalachdan a-bharrachd

Prìomh fhiosrachadh:

- Tha reachdas a' cur uallaichean air ùghdarrasan ionadail, agus air buidhnean eile, gus a bhith a thabhann taic a bharrachd an uair a bhios feum air, gus am bi e comasach do leanabh no neach òg sam bith buannachd fhaighinn bho fhoghlam.
- Aig an ìre seo ann an leasachadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, ged a tha e ion-mhiannaichte, tha fhathast **dùbhlain ann a thaobh a bhith a' solarachadh cuid dhen taic seo tro mheadhan na Gàidhlig.**
- Faodaidh seo adhbharachadh gur ann tro mheadhan na Beurla a bhios cothrom air a bhith a' comharrachadh feuman is seirbheisean taic, ach gum biodh mothachadh ann air na modhan-obrach a thaobh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig
- Tha amasan agus cinn-uidhe a' Churraicealam airson Sàr-mhathais agus *Achd Clann agus Daoine Òga (Alba) 2014 a' cur uallach air an luchd-obrach uile coinneachadh ri feumalachdan an luchd-ionnsachaidh air fad.*

14.1 Is e raon de dh'fheum àraid a chaidh a shònrachadh airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig **taic do chlann agus do dhaoine òga aig a bheil feum air taic a bharrachd len ionnsachadh.** Tha clann is daoine òga air fad bhon àm breith aca gu aois 25 airidh air taic lem foghlam. Faodaidh seo a bhith mar thaic leantainneach, bho luchd-obrach là an dèidh là agus feumaidh e a bhith cùramach is in-ghabhaltach. Tha còir air taic a bharrachd ceangailte ri ciorram no feumalachdan slàinte, sòisealta no factaran faireachail airson amannan geàrr- no fad-ùine a th' air an ullachadh airson neach fa-leth airson cuideachadh gus faighinn thairis air bacaidhean a thaobh ionnsachaidh. Tha Bòrd na Gàidhlig air sgrùdadh a choimiseanadh mun raon seo le molaidhean a thaobh gnìomhan agus anailis air na feumalachdan a thaobh ionnsachadh proifeiseanta a th' aig luchd-obrach.

14.2 Tha reachdas a' cur uallaichean air ùghdarrasan ionadail, agus air buidhnean eile, taic a bharrachd a thabhann nuair a bhios feum air, gus am bi e comasach do leanabh no neach òg sam bith buannachd fhaighinn bho fhoghlam. A thaobh cuid de chlann is de dhaoine òga, tha **taic thargaidichte** air iarraidh gus coinneachadh ris na feuman a bharrachd. Aig an ìre seo ann an leasachadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, ged a thathar ga mhiannachadh, tha fhathast **dùbhlain ann a bhith a' solarachadh cuid dhen taic seo tro mheadhan na Gàidhlig.** Tha e mar phrìomh amas a bhith a' sònrachadh nam bacaidhean aig ìre thràth 's a' toirt taic an dèidh làimh. Nì taic ann a bhith a' toirt air falbh nan cnapan-starraidh a dh'fhaodas a bhith a' cur bacadh air cothrom a thaobh ionnsachaidh cinnteach gu bheil a h-uile cothrom aig a h-uile neach-ionnsachaidh an ìre as fheàrr as urrainn dhaibh a ruigsinn. Aig an àm a tha an làthair dh'fhaodadh gur ann tro mheadhan na Beurla a nochdas an cothrom airson a bhith a' faighinn cuid de dh'fheuman is de sheirbheisean-taic a thèid an comharrachadh. Airson seo a bhith soirbheachail, feumaidh a h-uile neach a tha an sàs ann a bhith a' toirt taic don làn raon de chlann is dhaoine òga le taic thargaidichte a bhith mothachail air modhan-obrach Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Chan eil e iomchaidh a bhith a' cleachdadh mheasaidhean tro mheadhan na Beurla gus feumalachdan a shònrachadh aig ìre far

a bheil ionnsachadh na cloinne a' fòcasadh air a bhith a' leasachadh na Gàidhlig. Tha seo gu tur mì-iomchaidh.

14.3 Tha feum air **poileasaidhean** airson a bhith a' toirt taic do luchd-ionnsachaidh ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a tha a' toirt làn aire do reachdas mar riatanas aig ìre ùghdarras ionadail 's aig ìre sgoile. Bu chòir seo leantainn air adhart gu tuigse is dealas nas làidire gu bheil Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig freagarrach do gach leanabh is gach neach òg, a' gabhail a-steach an fheadhainn aig a bheil feum air taic len ionnsachadh. Chan eil gluasad bho Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig gu Foghlam tro Mheadhan na Beurla, mar a thathar a' dèanamh ann an 35 sgoiltean, idir na fhreagairt a thaobh a bhith coinneachadh ri feumalachdan ionnsachaidh chloinne is dhaoine òga.

14.4 Tha amasan is cinn-uidhe a' Churraicealam airson Sàr-mhathais agus *Achd Clann agus Daoine Òga (Alba) 2014* a' **cur uallach air an luchd-obrach uile coinneachadh ri feumalachdan an luchd-ionnsachaidh air fad**. Tha seo a' riochdachadh a' chleachdaidh as fheàrr ann an ionnsachadh agus ann an teagasg. Tha **ionnsachadh air a phearsanachadh** a' ciallachadh ionnsachadh is teagasg a th' air ullachadh a rèir feuman an luchd-ionnsachaidh. Bidh an luchd-obrach a' dèanamh seo tro bhith eòlach air an luchd-ionnsachaidh 's a' togail air an ro-ionnsachadh gus am bi e comasach do gach neach-ionnsachaidh com-pàirteachadh, a dhol air adhart 's a bhith soirbheachail. Tha ionnsachadh a tha pearsanta a' fòcasadh air gach neach-ionnsachaidh fa leth bhon ìre as tràithe suas gu ionnsachadh fad beatha. Tha an luchd-ionnsachaidh an sàs ann a bhith a' planadh na h-ath cheumannan ann an ionnsachadh agus cuideachd ann a bhith a' tighinn chun a' cho-dhùnaidh de na teisteanasan a dh'ullaicheas iad air a shon agus an ìre aig am bu chòir dhaibh a bhith, a' gabhail suim de na cothroman 's de na riatanasan-inntrigidh a thaobh foghlam adhartach is àrd-fhoghlam agus cothroman obrach, cho math ri neartan is ùidhean. Tha pearsantachadh a' ciallachadh gu bheil raon fharsaing de mhodhan-obrach ann a thaobh ionnsachaidh, teagaisg is measaidh.

14.5 Feumaidh an luchd-obrach air fad uallach a ghabhail airson a bhith a' planadh prògraman ionnsachaidh freagarrach do chlann is do dhaoine òga air fad ge bith de an comas, gus cothrom a thoirt do gach neach-ionnsachaidh **an còir air foghlam a tha a' coinneachadh ris na feuman aca** fhaighinn. Thar nan ìrean, cha bu chòir do sgoiltean a bhith dhen bheachd a thaobh clann is daoine òga aig a bheil feum air taic a bharrachd len ionnsachadh, nach eil e comasach dhaibh cànan a thogail no ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig.

15. Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig

Prìomh fhiosrachadh:

- Ann am ‘Modh-obrach 1+2’¹¹ faodaidh clann a’ Ghàidhlig ionnsachadh mar an ciad no an dàrna cànan a bharrachd ann an sgoiltean tro Mheadhan na Beurla. Feumaidh gach oidhirp a bhith air a dhèanamh gus Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) a bhith air a ghabhail a-steach ann an curraicealam 3-18.

15.1 Is e cothrom a th’ ann am Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig (GLE) do chlann is do dhaoine òga a’ Ghàidhlig ionnsachadh mar phàirt den churraicealam. Mar phàirt de phlanadh airson ‘Modh-obrach 1+2’¹² faodaidh clann a’ Ghàidhlig ionnsachadh mar an ciad no an dàrna cànan a bharrachd ann an sgoiltean tro Mheadhan na Beurla. Tha a leithid de chothroman ann an-dràsta agus canar Gàidhlig Luchd-ionnsachaidh sa Bhun-sgoil (GLPS) riutha. Aig ìrean na h-àrd-sgoile, canar Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) ris na teisteanasan nàiseanta. Bithear a’ cleachdadh Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig (GLE) mar abairt thar co-theacsaichean a’ churraicealaim 3-18 air fad agus nas fharsaing na sin. Tha an Curraicealam airson Sàr-mhathais agus am Modh-obrach 1+2 ag àrdachadh ionnsachadh cànanain san fhoghlam fharsaing choitcheann. Tha am foillseachadh aig Foghlam Alba, An dreuchd aig Foghlam Gàidhlig 3-18 ann an ‘Ionnsachadh Cànanain ann an Alba: Modh-obrach 1+2’¹³ a’ comharrachadh gu bheil a’ misneachadh ùghdarrasan ionadail taic a thoirt do na sgoiltean aca a thaobh a bhith a’ libhrigeadh prògram rianail airson GLE a bhios a’ leantainn air adhart gu duaisean is teisteanasan.

¹¹ [Ionnsachadh Cànanain ann an Alba](#): Modh-obrach 1+2 Buidheann-obrach Riaghaltas na h-Alba air Cànanan: Aithisg agus Molaidhean An Cèitean 2012

¹² [Ionnsachadh Cànanain ann an Alba](#): Modh-obrach 1+2 Buidheann-obrach Riaghaltas na h-Alba air Cànanan: Aithisg agus Molaidhean An Cèitean 2012

¹³ [An dreuchd aig Foghlam Gàidhlig 3-18 ann an ‘Ionnsachadh Cànanain ann an Alba](#): Modh-obrach 1+2’ Foghlam Alba 2014

16. Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig: curraicealam 3-18 agus Ionnsachadh Cànan ann an Alba: Modh-obrach 1+2

Prìomh fhiosrachadh:

- Tha na h-inbhean airson Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig (GLE) 3-18 stèidhichte air Eòlasan agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais bhon ìre thràth chun cheathramh ìre agus sònrachaidhean Ùghdarras Theisteanas na h-Alba agus duaisean is teisteanasan eile.
- Tha *Modh-obrach 1+2 airson Ionnsachadh Cànan* a' tabhann frèam-obrach chudromach a thaobh a bhith a' meudachadh an àireamh den fheadhainn a tha ag ionnsachadh na Gàidhlig ann am foghlam tro Mheadhan na Beurla.
- Tha an Curraicealam airson Sàr-mhathais agus Modh-obrach 1+2 le chèile ag adhartachadh ionnsachadh na Gàidhlig san fhoghlam fharsaing choitcheann mar leantainneachd ann an ionnsachadh le cothroman airson duaisean agus teisteanasan san ìre as sine.
- Tha ceanglaichean gluasad air adhart èifeachdach eadar earrannan na bun-sgoile agus na h-àrd-sgoile cudromach ann a bhith a' togail air an ionnsachadh cànan a chaidh air adhart aig ìrean na bun-sgoile.
- Tha ionnsachadh cànan a bharrachd, Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) ma dh'fhaoidte, na chòir do na h-uile mar phàirt den fhoghlam fharsaing choitcheann suas gu deireadh AS3, taobh a-staigh raon nan cànan sa churraicealam.

16.1 Tha na h-inbhean airson Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig (GLE) 3-18 stèidhichte air Fèin-fhiosrachaidhean agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais bhon ìre thràth chun cheathramh ìre agus sònrachaidhean Ùghdarras Theisteanas na h-Alba agus duaisean is teisteanasan eile. Feumaidh a' Chomhairle seo airson Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig a bhith air a leughadh an co-bhann ris na sgrìobhainnean buntainneach eile a tha a' gabhail a-steach:

- Stiùireadh a' Churraicealam airson Sàr-mhathais;
- An dreuchd aig Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig ann am Modh-obrach 1+2'
- A' measadh adhartas is coileanadh airson Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) agus na frèaman-obrach gluasad air adhart a tha co-cheangailte riutha;
- Stiùireadh is Comhairle mu Modh-obrach 1+2; agus
- Duaisean agus teisteanasan Ùghdarras Theisteanas na h-Alba, a' gabhail a-steach na feadhainn airson N3 suas gu Sàr Àrd Ìre.

16.2 Tha cùrsaichean ann do dhaoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Beurla a' **Ghàidhlig ionnsachadh mar dhàrna cànan**. Sa bhun-sgoil, canar Gàidhlig Luchd-ionnsachaidh sa Bhun-sgoil (GLPS) riutha agus Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) san àrd-sgoil. Tha Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh) a-nis ri fhaotainn suas gu Sàr Àrd Ìre. Ann an 2013-14, bha mu 8000 leanabh ann am bun-sgoiltean ag ionnsachadh na Gàidhlig mar phàirt den phrògram GLPS. San t-aon seisean acadaimigeach, bha mu 3000 sgoilear ag ionnsachadh na Gàidhlig ann an àrd-sgoiltean. Tha ùidh mhòr aig na daoine òga sin air fad gu ìre mhòr sna fèin-fhiosrachaidhean ionnsachaidh aca. A-nis tha eisimpleirean de dheagh chleachdadh ann an ionnsachadh is teagasg thairis air an dà chuid a' bhun-sgoil 's an àrd-sgoil gus togail air ann am Modh-obrach 1+2 airson Ionnsachadh Cànan.

16.3 Tha *Modh-obrach 1+2 airson Ionnsachadh Cànan* a' tabhann frèam-obrach chudromach a thaobh a bhith a' meudachadh an àireamh den fheadhainn a tha ag ionnsachadh na Gàidhlig ann am foghlam tro Mheadhan na Beurla. Faodaidh clann tòiseachadh ag ionnsachadh na Gàidhlig mar an ciad no an dàrna cànan a bharrachd ann am P1 no P5. Tha na cothroman sin air an ainmeachadh mar Ionnsachadh Cànan sa Bhun-sgoil agus gu sònraichte a thaobh na Gàidhlig, **Ionnsachadh Cànan na Gàidhlig (GLL) a tha a' dol an àite an teirm Gàidhlig Luchd-ionnsachaidh sa Bhun-sgoil (GLPS)**. Aig ìrean na h-àrd-sgoiltean, tha còir dhaoine òga a thaobh ionnsachaidh cànan a tha a' leantainn air adhart air a bhith air an ainmeachadh mar **Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh)**. Tha cothroman ann do dhaoine òga an t-adhartas aca tro Theisteanasan Nàiseanta a chomharrachadh suas gu Sàr Àrd Ìre. Is e teirm a th' ann am **Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig (GLE) a tha a' gabhail a-steach 3-18 agus an dèidh sin**.

16.3 Tha an Curraicealam airson Sàr-mhathais agus Modh-obrach 1+2 le chèile ag adhartachadh ionnsachadh na Gàidhlig san fhoghlam fharsaing choitcheann mar leantainneachd ann an ionnsachadh. Aig an àm a tha an làthair, tha **dùbhlain ann a thaobh planadh èifeachdach de GLE** mar leantainneachd ann an ionnsachadh. Faodaidh cothrom a thaobh libhrigeadh a bhith air a stiùireadh a rèir 's ma tha luchd-obrach le teisteanasan iomchaidh rim faotainn agus uaireannan a rèir ùidhean cheannardan bhun-sgoile no àrd-sgoile.

16.4 Tha ceanglaichean **glusad air adhart** èifeachdach eadar earrannan na bun-sgoile is na h-àrd-sgoile cudromach ann a bhith a' togail air an ionnsachadh-cànan a chaidh air adhart aig ìrean na bun-sgoile. Feumaidh leantainneachd a bhith air a sholair do luchd-ionnsachaidh mar a bhios iad a' glusad air adhart bho bun-sgoiltean gu àrd-sgoiltean gus am faigh a' chlann air togail air an ionnsachadh aca gu h-èifeachdach mar a bhios iad a' glusad suas gu AS1 is nas fhaide air adhart na sin. Tha seo gu sònraichte cudromach a thaobh a' chànan a leanas a' chlann orra ag ionnsachadh aig AS1. Sa mhòr chuid de shuidheachaidhean, faodaidh gur e L2 a bhios ann an sin, an cànan a bha iad ag ionnsachadh bho P1. Far a bheil leantainneachd le L3 a-steach dhan àrd-sgoil comasach, tha e a' tabhann tuilleadh leantainneachd ann an ionnsachadh cànan. Bhiodh e air leth math, mar sin, nam biodh e comasach dhan àrd-sgoil cothroman a thabhann airson tuilleadh ionnsachaidh den aon L2 is L3. Dh'fhaodadh seo a bhith tro chlasaichean a dh'aon ghnòthach, tro roghainn san fhoghlam fharsaing choitcheann no tro theisteanas a bharrachd san ìre as sine. Aig AS3, faodaidh clasaichean a dh'aon ghnòthach cuideachd cothrom a thoirt do dhaoine òga a bhith a' cosnadh Duais an SQA a thaobh Cànanan airson Beatha is Obair agus Duais Eòlas na h-Alba.

16.5 Tha a' chomhairle ann an Stiùireadh Foghlam Alba sa Modh-obrach 1+2 airson Ionnsachadh Cànan a' buntainn ri GLE cuideachd. Ach, bu chòir a bhith mothachail **gu bheil am frèam-obrach adhartais aige fhèin aig GLE, Fèin-fhiosrachaidhean agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais agus na stòrasan a tha na chois**.

16.6 Tha sgrìobhainn Foghlam Alba, *Stòras Ionnsachaidh Proifeiseanta: A' Measadh adhartas agus coileanadh airson na Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh)*, agus am frèam-obrach adhartais a tha na chois a' toirt **comhairle air ionnsachadh, teagasg agus measadh**. Tha na h-abairtean adhartais a' sònrachadh prìomh chlachan-mìle a bu

chòir do chlann 's do dhaoine òga a bhith a' coileanadh aig gach ìre den churraicealam. Feumaidh GLE a bhith air fhisge a-steach thar a' churraicealam ann an dòigh a th' air a phlanadh is a tha adhartach is rianail agus leasanan Gàidhlig a chur ris gus a' chlann is na daoine òga a chuideachadh ann a bhith a' ceangal gach taobh den ionnsachadh ri chèile. Feumaidh plana soilleir a bhith aig na sgoiltean agus sealladh farsaing a tha a' cur an cèill slatan-tomhais airson soirbheachas agus a' dèanamh cinnteach gu bheil rian ann am fèin-fhiosrachaidhean an luchd-ionnsachaidh.

16.7 Ann a bhith a' leasachadh **feallsanachd** a thaobh a' churraicealam, feumaidh luchd-obrach, daoine òga, pàrantan agus com-pàirtichean a bhith soilleir mu adhbhar agus luach Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig. Faodaidh seo a bhith air a chur ann an co-theacs le bhith ag ionnsachadh mu dhearbh-aithne na h-Alba, le fòcas air an luach agus air na tha cànan is cultar na Gàidhlig a' cur ris.

16.8 Bu chòir don chloinn is do na daoine òga air fad an cothrom a bhith aca cànan a bharrachd (L2) ionnsachadh bho P1 mu 2020. Far a bheil solair tro Mheadhan na Beurla agus tro Mheadhan na Gàidhlig rim faotainn san aon sgoil, tha e cuideachail a thaobh a bhith a' leasachadh tuigse co-roinnte agus beachdan deimhinneach agus in-ghabhalach, ma bhios a' chlann air fad a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Beurla a' faighinn cothroman a' Ghàidhlig ionnsachadh mar L2 no L3, no mu chànan is chultar na Gàidhlig mar phàirt de dhearbh-aithne na h-Alba.

16.9 Tha ionnsachadh cànan a bharrachd, mar Ghàidhlig (Luchd-ionnsachaidh), na chòir do na h-uile mar phàirt den fhoghlam fharsaing choitcheann suas gu deireadh AS3, taobh a-staigh raon nan cànan sa churraicealam. Chan eil eòlas air a' Bheurla gu tur a' dèiligeadh ris an raon seo den churraicealam. Cha dèan a h-uile neach òg làn-chùrsa cànan bho AS1 gu AS3, mur a bi seo a rèir am feumalachdan. Ach, bu chòir eòlas air cànan fhathast a bhith na phàirt den churraicealam aca. Cha bu chòir do sgoiltean a bhith dhen bheachd nach fheum daoine òga aig a bheil feum air taic len ionnsachadh cànan eile ionnsachadh idir.

16.10 Bho AS1 gu AS3, bu chòir do dhaoine òga cànan eile ionnsachadh a thuilleadh air L2. Faodaidh **Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh), a bhith aig ìre L2 no L3**. Cha leig L3 a leas a bhith na chànan a chaidh ionnsachadh mar L3 aig ìre na bun-sgoile, ged a dh'fhaodadh e a bhith mar sin. 'S dòcha nach bi e comasach an cànan sin ionnsachadh chun na h-aon ìre ri L2 ach feumaidh e a bhith na fhèin-fhiosrachadh a bhios a' gluasad air adhart a tha a' dol nas doimhne na bhith dìreach ag ionnsachadh briathrachas. Faodaidh sgoiltean taghadh an nì seo a lìbhrigeadh tro obair eadar-chuspaireil, cùrsa goirid no roghainn, mar eisimpleir. Ann a bhith a' planadh fèin-fhiosrachaidhean ionnsachaidh spreigeach, bu chòir do luchd-obrach a bhith mothachail air a' chothrom Duais Cànanan airson Beatha agus Obair a chosnadh tro bhith ag ionnsachadh aon no barrachd chànanan agus cuideachd sgilean a bhiodh feumail airson obair. Dh'fhaodar cuideachd beachdachadh air Duais Eòlas na h-Alba.

16.11 Bu chòir do sgoiltean aig nach eil luchd-obrach a th' air an trèanadh airson na Gàidhlig a theagasg mar phàirt de dh'ionnsachadh cànan sa bhun-sgoil beachdachadh air feum a dhèanamh de phrògraman a th' air an ullachadh le

buidhnean Gàidhlig leithid Fèis Sgoil. Airson tuilleadh fiosrachaidh, faic *Tuilleadh stiùireadh mu L3 taobh a-staigh poileasaidh 1+2*.

16.12 Feumaidh ionnsachadh na Gàidhlig faireachdainn de dh'**adhbhar agus spreigeadh** a chruthachadh a thaobh ionnsachadh cànan. Tha na feartan a tha an cois an ionnsachaidh seo a' gabhail a-steach a bhith ag ionnsachadh gu neo-eisimeileach; a' gabhail uallach airson ionnsachadh; ionnsachadh gnìomhach; ionnsachadh com-pàirteachail; agus a' cur ionnsachadh an cèill agus a' leasachadh sgilean.

16.13 Feumaidh luchd-obrach dèanamh cinnteach gu bheil **builean ionnsachaidh air an deagh mhìneachadh** agus air an ceangal ri gnìomhan agus ri tachartasan. Tha seo an uair sin a' toirt a' chothruim do luchd-ionnsachaidh an t-eòlas, na sgilean 's an tuigse, na comasan is na buadhan aca a chur an cèill agus uallach a ghabhail airson a bhith a' sgrùdadh an adhartais fhèin. Tha luchd-ionnsachaidh a' tighinn air adhart aig reataichean eadar-dhealaichte agus feumaidh iad diofar ìrean taic airson gnìomhan is tachartasan. Feumaidh tidsearan cuideachd a bhith mothachail air an ro-ionnsachadh a th' aig clann is daoine òga agus mar a dh'fhaodas seo a bhith caochlaideach.

16.14 Feumaidh luchd-obrach **misneachd na cloinne agus nan daoine òga a thogail** a thaobh a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig le bhith a' dèanamh tòrr feum dhen Ghàidhlig an dà chuid ann an suidheachaidhean foirmeil is neo-foirmeil gus luchd-ionnsachaidh a bhrosnachadh gu bhith a' cleachdadh na Gàidhlig iad fhèin. Tha **'na taobhan cudromach de dh'ionnsachadh' agus na h-aithrisean adhartais a tha co-cheangailte riutha** a' comharrachadh clachan-mìle ann an ionnsachadh agus ann an coileanadh chloinne is dhaoine òga. Feumaidh sgoiltean sgrùdadh agus tracadh a dhèanamh air adhartas is coileanadh chloinne a thaobh Fèin-fhiosrachaidhean agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh), stèidhichte air measadh agus dearbhadh earbsach. Bu chòir dha na pròiseasan sin dearbhadh gu bheil luchd-ionnsachaidh a' dèanamh adhartas a th' aig deagh astar. Feumaidh iad cuideachd taic a thoirt do luchd-ionnsachaidh gus eòlas fhaighinn air an dòigh san leasaich iad an cuid obrach leis an luchd-obrach a' cur nan toraidhean an sàs.

16.15 Bidh coileanaidhean an luchd-ionnsachaidh air an clàradh ann an **Dealbh Sgoilear P7 agus AS3**. Tha e cudromach comharrachadh agus cunntas fhaighinn air na tha luchd-ionnsachaidh air a choileanadh, agus stiùir shoilleir a thoirt mu far a bheil luchd-ionnsachaidh a thaobh am fileantachd sa Ghàidhlig agus na h-ath cheumannan aca nan ionnsachadh. Tha dealbhan sgoilear a th' air an deagh chumail agus làn fianais nan clàran feumail gus a bhith a' cuideachadh luchd-ionnsachaidh ann a bhith a' dèanamh adhartas iomchaidh. Tha an clàr-sgrìobhainn feumail airson gluasad air adhart a thaobh ionnsachaidh is adhartais thar an fhoghlam fharsaing choitcheann gu slighean san ìre as sine, gu cothroman obrach san àm ri teachd agus gu trèanadh. Bu chòir do luchd-obrach a bhith mothachail don chothrom a th' ann a bhith ag aithneachadh coileanaidhean an luchd-ionnsachaidh tro bhith a' cleachdadh **duaisean** leithid:

- Duais Cànanan airson Beatha agus Obair a tha a' gabhail a-steach a bhith ag ionnsachadh aon chànan no barrachd agus cuideachd sgilean a bhios feumail airson obair, agus
- Duais Eòlas na h-Alba a tha a' toirt cothroman do luchd-ionnsachaidh a bhith a' leasachadh an sgilean, an eòlais agus an tuigse air Alba, a thaobh nan daoine a tha ann,
- cànanan (mar eisimpleir Albais agus Gàidhlig), comann, cultar, an àrainn nàdarra is dualchas, agus ceanglaichean a dhèanamh thar a' churraicealaim.

Faodaidh am Barantas Nàiseanta ann an Eòlas Ceilteach cothroman a thoirt, gu sònraichte tro bhith ag obair ann an com-pàirteachas le colaistean.

17. Ag ionnsachadh mu chànan is mu chultar na Gàidhlig

Prìomh fhiosrachadh:

- Tha a bhith ag ionnsachadh mu chànan agus mu chultar na Gàidhlig na fheart a th' aig teis-mheadhan a bhith ag ionnsachadh mu Alba agus a' cuideachadh chloinne is dhaoine òga gus a bhith a' ceangal na Gàidhlig ris an eòlas agus an tuigse a th' aca air Alba.

17.1 Is e feart chudromach den Churraicealam airson Sàr-mhathais an cuideam a tha e a' cur air ionnsachadh mu Alba. Tha *Togail a' Churraicealaim 3* a' cur an cèill gu bheil còir aig clann is daoine òga air foghlam farsaing coitcheann. 'Tron churraicealam fharsaing seo thathar a' sùileachadh gum bi cuideam air a chur air co-theacsan Albannach, cultaran Albannach agus eachdraidh is àite na h-Alba san t-saoghal.¹⁴ Tha a bhith ag ionnsachadh mu chànan is mu chultar na h-Alba na fheart chudromach a thaobh cloinne agus daoine òga a bhith ag ionnsachadh mun dùthaich aca fhèin agus a dearbh-aithne. Tha a bhith ag ionnsachadh mu chànan agus mu chultar na Gàidhlig aig teis-mheadhan a bhith ag ionnsachadh mu Alba agus a' cuideachadh chloinne agus dhaoine òga gus a bhith a' ceangal na Gàidhlig ris an eòlais is an tuigse a th' aca air Alba. Tha seo a' cuideachadh gus a bhith a' cruthachadh bheachdan fiosrachail airson dèanamh cinnteach gu bheil co-ionannachd agus spèis aig a' Ghàidhlig mar chànan oifigeil ann an Alba, agus tric a' brosnachadh na cloinne gus a bhith ag ionnsachadh na Gàidhlig.

17.2 Faodar ionnsachadh mu chànan is mu chultar na Gàidhlig tro bhith ag ionnsachadh ann an cuspairean, raointean den churraicealam, pròiseactan air cuspairean, modhan-obrach eadar-chuspaireil air am planadh, no tro thachartas roghnach no beairteachaidh a bhios a' ruith airson fad an t-seisein no pàirt dheth. Tha an stòras *A' Sgrùdadh Alba* a' buileachadh cothrom a bhith ag ionnsachadh mu chànan, cultar, dualchas, ceòl, eachdraidh, cruinn-eòlas agus litreachas na h-Alba. Tha àite aig com-pàirtichean, a' choimhearsnachd agus buidhnean Gàidhlig ann a bhith a' cuideachadh chloinne gus a bhith ag ionnsachadh mu chànan agus mu chultar na Gàidhlig. Faodar duaisean agus teisteanasan mar Eòlas na h-Alba, Duais Iain Muir, Am Barantas Nàiseanta ann an Eòlas Ceilteach agus na Duaisean Adhartais Nàiseanta a chleachdadh gus a bhith a' toirt aithne do choileanaidhean nan daoine òga. Faodar cuideachd iomradh a thoirt air an fhoillseachadh, *An Curraicealam airson Sàr-mhathais Brath-ullachaidh Ag Ionnsachadh mu Alba*.¹⁵

¹⁴ [A' togail a' churraicealaim 3](#) Frèam-obrach airson ionnsachadh agus teagasg (2008)

¹⁵ [CfE Brath-ullachaidh 9 Ag Ionnsachadh mu Alba](#)